ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Ազգային, Գրական, Քաղաքական, Գիտական

53ՐԴ ՏԱՐԻ, Դ. ՇՐՋԱՆ — ԹԻՒ 34 — 23 ՕԳՈՍՏՈՍ 1903

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Վերջակետեն առաջ. (Թէ ի՞նչ կը խորհիմ) ԶԻՖԹԷ–ՍԱՐԱՖ :—Մեսրոպեան լեզուն ամենակարո՞ղ (Գրական առաջարկութիւն մը) ՏԻԳՐԱՆ ԵԼԲԷՆՃԵԱՆ :—Վոսփորեան Նամականի. ՄԵՆԱՍԷՐ :—Լէոն ԺԳ. Պապին վերջին տաղը. (Թարգմ. լատիներէն բնագրէն) ՏԻԼԷԹԱՆԹ :—Հարիւր Ամերիկուհիներու կարծիքը՝ ամուսինի ընտրութեան մասին. ՍԴԷԼԼԱ :—Ներշընչարան (Բանաստեղծութիւն) Մ. ՈՒՂՈՒՐԼԵԱՆ :—Խմբագրական Նօթեր :

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍԻՍ Շաբաթաթերթի տարեկան բաժանորդագինն է Կ. Պոլսոյ համար քառասուն ղրշ. եւ գաւառներուն համար յիսուն ղրշ., կանխիկ վճարելի : Արտասահման՝ 12 Ֆրանք կամ 5 ռուբլի : Թղթատարական ծախքը խմբագրութեան վրայ է : Վեցամսեայ բաժանորդագրութիւն չընդունուիր : Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամեն ամսոյ մեկին : ՄԱՍԻՍ հրատարակ կ'ելլէ ամեն շաբաթ առտու : Այն բաժանորդները որոնք պակաս թերթ ստացած են, պէտք է իսկոյն իմացնեն խմբագրութեան : Ժամանակ անցնելէ վերջ՝ այս տեսակ առարկութիւնները ճկատողութեան չեն առնուիր :

Չի հրատարակուած ձեռագիրները ետ չեն դարձուիր :

ՄԱՍԻՍի մէջ կ'ընդունուին նաեւ ծանուցումներ, դիւրամատչելի պայմաններով :

ՁԵՌԲԷ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՀԱՏԸ ՔԱՌՍՈՒՆ ՓԱՐԱՅԻ

Հասցէ

درعلیده غلطده (ماسیس) غزتهسی اداره‌سی

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՍԻՍԻ
Կ. Պոլիս, Գալաթիա

Rédaction de la Revue MASSIS
Galata, Constantinople

ԱՑՍ ԿԼԻՄԱՅԻ ՄԷՋ

Ընդհանուր վիշտեր կան որոնք այս աշխարհածանօթ դեղով կատարեալապէս կը բժշկուին։

Շիշերու վրայ ասօր ուշադրութիւն ընել պէտք է։

SCOTT'S EMULSION

Հաղ, հարբուխ, և բոլոր որկորի և թոքի վիշտերինչպէս թոքացաւ, և պրոնշիտ, շնչառութեան և կուրծքի երակներուն փորփոքումը և միւս տկարութիւն պատճառող անհանգստութիւններ՝ անմիջապէս կը զսպուին, և կը տկարացուին և վերջապէս կը բժշկուին։ Կիսանանդ ծիւրական սխտի նկատմամբ՝ առաջին նշանակուած տեսնուած ատեն, անմիջապէս առաջը կ'առնէ։ Եթէ ընտանիքի մը մէջ այսպիսի աղետ մը կայ, պէտք դեղարան մը դիմել և

ԸՍԿՕԹԻ ԲԱՂԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

մը առնել։ Ընդհանուր Բաղադրութիւնը այս աղետը կը դադրեցնէ և տան մէջ ուրախութիւնը կը վերականգնէ։

Բոլոր դեղագործները և դեղաշինարանները ունին։

19

ԱՊԱՌԻԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

ՀԷՐՃԱՅԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԳԻՆ

Եթէ կ'ուզէք ամէն տեսակ գոհարեղէններ ունենալ, ժան ու ճաշակաւոր, թէ՛ արեւելեան եւ թէ՛ եւրոպական ճաշակով պատրաստուած, ժամացոյցներ, արծաթեայ գաւազաններ եւայլն, դիմեցէ՛ք Պոլիս, Ոսկերչաց Շուկան, Մեծ–փողոց, թիւ 13։

Հարիւրին 20 կանխիկ, մնացեալին համար 100ին 5 շաբաթական վճարում։ Կանխիկ գնողին համար հարիւրին 5 զեղչ։ Գործածուած գոհարեղէնները եթէ վնասուած չեն՝ 100ին 10 զեղչով ետ կ'առնուին։ իսկ ապառիկ գնողներէն՝ 100ին 15 զեղչով։

ԱՄՐԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կըսեն թէ ամառը որ եւ է սառուցեալ ըմպելի կը զովացնէ, իսկ թէյը կը քրտնցնէ մարդը։

Փորձեցէ՛ք եւ պիտի տեսնէք թէ այդպէս ըսողները կը սխալին։

Գնեցէք Կ. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ եւ Ե. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆԻ՝ Զինաստանէն, Հնդկաստանէն, Ճավայէն եւ Սէյլանէն ուղղակի բերել տուած բարմ, հոտաւէտ եւ առողջարար թէյերէն, համոզուեցէ՛ք մեր ըսածին եւ զովացէ՛ք ամառուան տաք օրերուն։

Միշտ ուշադրութիւն մեր վաճառանիշին։

Կ. Պոլիս, Պահճէ Գափու, Ճէլալ պէյ խան, թիւ 10։

Մասնաճիւղեր Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, նոյնպէս Եգիպտոս։

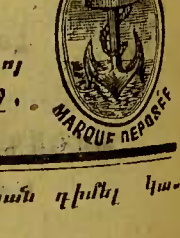

Կ. Պոլսոյ մէջ՝ Մասիսի հին թիւերէն դնելու պէտք ունեցողները կրնան դիմել կամուրջին գլուխը լրագրավաճառ Միսաք աղային։

LA CONFIANCE

ԼԱ ՖՕՆՖԻԱՆՍ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵԱՆՔԻ ԴԷՄ

Ապահովագրական այս ընկերութիւնը, որ հաստատուած է ու կը գործէ Ֆրանս. կառավարութեան fonդրոլին ներքեւ, երաշխաւորեալ դրամագլուխ ունի՝ հրդեհի ճիւղին համար 56,000,000 ֆր. եւ կեանքի ճիւղին համար 36,000,000 ֆր։

ԼԱ ՖՕՆՖԻԱՆՍ մէկն է Եւրոպայի ամէնէն պատուաւոր եւ ամէնէն վստահելի ապահովագրական մեծ ընկերութիւններէն, եւ ուր որ մասնաճիւղ հաստատած է՝ միշտ գոհ ձգած է իր բոլոր յաճախորդները, իր կատարեալ ուղղամտութեամբը եւ կանոնաւոր գործառնութիւններով։

Այս վաղեմի ընկերութիւնը մեծ վարկ կը վայելէ ամէն կողմ. եւ իր գործառնութեանց ու վստահելիութեան վրայ գաղափար մը տալու համար թուենք մէկ քանին այն հանրածանօթ հաստատութիւններէն, որոնք ապահովագրուած են ԼԱ ՖՕՆՖԻԱՆՍի։

Ֆրանսայի նահանգներու եւ գաւառներու կարգ մը պաշտօնատուններէն զատ, Բարիզի՝ Օբէրա, Վօտվիլ, Նուվօթէ, Ամպիկիւ, Ֆոլի–Տրամաթիք եւայլն թատրոնները, նաեւ Պոռտոյի, Թուլուզի, Լիոնի, Մարսիլիայի, Նանդի, Նիսի, Ալճէրիոյ, Ռուէնի, եւ ուրիշ տեղերու մեծ թատրոնները։

Պոն Մարշէն, Լուվրի վաճառատունները, Բիկմալիոնը, Բրէնթանի, Պէլ–Ժառտինիէռի, Օթել տը Վիլի եւ Սամարիթէնի մեծ վաճառանոցները։

Թրանսաթլանթիք, Հավր–Մարսիլիա նաւարկութեան, Ծովային Փոխադրութեանց, ֆրանսական Թրամուէյներու, խնայողական երկաթուղիի ընկերութիւններու։

Մասնաւորապէս ուշադրութեան առնուելիք պարագայ մըն է որ ԼԱ ՖՕՆՖԻԱՆՍ ընկերութիւնը, իր կազմական կանոնագրին համաձայն, պարտաւոր է ամէն վեց ամիսը անգամ մը իր ելմտական կացութիւնը ենթարկել Ֆրանսայի Առեւտրական նախարարութեան քննութեանը. նոյնպէս Սէնի քաղաքապետութեան, Բարիզի Առեւտրական Սենեակին եւայլն։

Ընկերութեան դրամատունն է Բրէտի Լիոնէն։

Սոյն ընկերութեան Պոլսոյ կողմի գործակալութիւնը ստանձնած է՝ մեր հրապարակին վրայ իր պատուաւորութեամբը ծանօթ

ԴԱՌՆԻԿ ԱՃԱՌԵԱՆ

Որուն պէտք է դիմել՝ թէ՛ հրդեհի եւ թէ՛ կեանքի ճիւղին վերաբերեալ ապահովագրութեանց կամ տեղեկութեանց համար։ Դ. Աճառեան կը վարէ նոյնպէս Compagnie générale d'Assurances Maritmes ծովային ապահովագր. ընկերութեան Պոլսոյ կողմի գործակալութիւնը։

Հասցէ.—Պոլիս, Մանմուտ փաշա, Պէօյիւք Եըլտըզ խան, թիւ 14, Լա Ֆոնֆիանս ապահովագր. ընկ. Դրասենեակը։

Դառնիկ Աճառեան կը վարէ նաեւ, իր անձնական սեփականութիւնը եղող անթիքեայի վաճառատուն մը, Պոլիս, Շուկայ, Մուհաֆազաճըլար, թիւ 46, ուր գաւառներէն առուծախի յանձնարարութիւններ կ'ընդունուին։

ՌՕՍԻԱ—ROSSIA

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀ, ԿԵԱՆՔ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ, ԱՐԿԱԾՔ

1881 մարտ 20ի Կայս. Ուքազով արտօնուած

Կեդրոնատեղին Բեդերսպուրկ, իրեն յատուկ չէնքը։

Ընկերութիւնը խիստ նպաստաւոր պայմաններով ապահովագրութիւններ կ'ընդունի ԿԵԱՆՔԻ վրայ, եւ ՀՐԴԵՀԻ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐՈՒ, ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒ ԴԷՄ. ցկեանս ապահովագրութիւն ՇՈՊԵԿԱՌՔՈՎ ԵՒ ՇՈՊԵՆԱՒՈՎ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ, ինչպէս նաեւ ՀԱՑԵԼԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՊԱԿԻՆԵՐՈՒ կոտրուելուն դէմ։

Ընկերութեան դրամագլուխը, ամբողջապէս վճարուած	10,666,667	ֆրանք
Երաշխաւորութեան գումար աւելի քան	137,300,000	»
Ընկերութեան ապահովագրուողներուն վճարուած դրամագլուխ եւ Ընտուց հատուցում	282,000,000	»
1902 տարւոյ մէջ գանձուած ապահովագին եւ տոկոս	54,000,000	»

Ամէն տեսակ տեղեկութեանց համար դիմել Կ. Պոլսոյ մասնաճիւղին, Ազարեան խան, Վոյվոտա, Ղալաթիա, — եւ Ղալաթիոյ Գործակալութեան, Էսկի Կէօմրիւք խան, Բարափին վրայ։

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՊԱՐՏԻԶԱԿ

Վարժարանիս նպատակն է տալ միջնակարգ. հիմնական կրթութիւն մը, հետեւելով Անգլիական ու Ամերիկեան Նոյնօրինակ Հաստատութիւններու (High School) ծրագրին։ Նոյն ատեն ալ, սակայն, նկատի առնելով երկրին պահանջները՝ մասնաւոր խնամք կը տարուի տոհմային ու Պետական լեզուներու եւ գրականութեան, ինչպէս նաեւ ֆրանսերէնի։— Ամենէն պզտիկ կարգերէն սկսելով՝ կարգ մը դասեր կ'աւանդուին անգլիերէն լեզուով, որպէս զի բոլոր աշակերտները կանուխէն ընտելանան Անգլիերէնի։— Տնօրէնը Տոքթ. Զէյմպրիս կ'աւանդէ տոմարակալութեան դասը, որ մասնաւորապէս կը յարմարցնէ ընթացաւարտները գործնական կեանքի։— Առողջապահութեան դասը կ'աւանդէ վարժարանին բժիշկը որ միանգամայն մոտէն կը հսկէ բոլոր աշակերտներուն առողջութեանը վրայ։— Գիտական ճիւղերու դասախօսութիւններն արդիւնաւորելու համար՝ վարժարանը ունի պիտանի ու անհրաժեշտ գործիքներու ընտիր հաւաքածոյ մը։

Նորակառոյց նպատակայարմար չէնքը եւ նորատաց ընդարձակ հողերը՝ ամէն ժամանակէ աւելի նպաստաւոր են աշակերտներու հանգըստութեան եւ առողջութեան, գեղը ըլլալով արդէն հանրածանօթ՝ իր մաքուր օդովն ու գեղեցիկ տեսարաններովն։

Վարժարանիս վերաբացումը (24րդ տարեշրջան) տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր երեքին (Ն. Տ.)։ Տարեթոշակն է 16 օսմ. ոսկի։ Աւելի մանրամասն տեղեկութիւններու համար դիմել անձամբ՝ Պայպըլ—Հաուզ, Կ. Պոլիս, կամ նամակով Տնօրէնութեան, Պարտիզակ։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ԻՍԿԻԻՏԱՐ

Ամերիկեան Վարժարանի յառաջիկայ տարեշրջանը կը սկսի 1903 Սեպտ. 15ին (Ն. Տ.)։

Դիշերօթիկներու տարեթոշակն է 35 օսմ. ոսկի Ուսումնարանին չորս դասընթացքներուն համար, իսկ 30՝ Նախակրթարանին համար։

Տնօրէնութիւնը ջանք չէ խնայած վարժարանը ամէն առաւելութիւններով օժտելու։ Լաւագոյն դրութիւնով եւ մեծ յաջողակութիւնով կ'ուսուցուին Հայերէն, Ֆրանսերէն, Անգլիերէն, Գերմաներէն եւ դասական լեզուները, ինչպէս նաեւ բնական գիտութիւններ։

Հմուտ եւ վարժ հիւանդապահուհիի մը աչալուրջ հսկողութիւնը կը վայելեն աշակերտուհիները եւ կ'ապրին խաղաղ ու բարեկարգ մթնոլորտի մը մէջ։

Աւելի տեղեկութիւններու համար դիմել վարժարանին Տնօրէնուհի Տր. Փէթրիքի։

4—8

ԱՌԱՒԱ

53ՐԴ ՏԱՐԻ, Դ. ՇՐՋԱՆ — ԹԻՒ 34 — 23 ՕԳՈՍՏՈՍ 1903

ՎԵՐՋԱԿԷՏԷՆ ԱՌԱՋ

(ԹԷ Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՄ)

Ընթացիկ սովորութեան մը համեմատ, պէտք է որ հրապարակային ամէն հարցում ընող, իրեն տրուած պատասխանները կարդալէ ետքը, եզրակացութիւն մը հանէ այդ ամենէն, որ իր կարգին ախտաճանաչութեան մը, լուսաբանութեան մը, բարոյական դասի մը ծնունդ կուտայ շատ անդամ։ Այդ սովորութեան հետեւելով է որ Մասիսի Պատ. Խմբագրութիւնն ալ փութացած է հրապարակով հրաւէր կարդալ ինծի որ պարտականութիւնս կատարեմ։

Եզրակացութիւն մը չէ հիմա իմ հանելիքս. նախ անոր համար որ եզրակացութիւն մը միշտ էն վերջը իր խորհածը imposer ընելու ձեւ մըն է կարծես, հարցումին նախաձեռնութիւնովը ձեռք բերուած իրաւունքի մը պէս. և յետոյ սա պարզ պատճառով որ հարցումս սահմանափակ խնդիր մը չէր ներկայացներ և չէ կարելի անոր վրայ դատում ընել՝ հիմնուելով միմիայն հինգ պատասխաններու վրայ, որոնք ինչքա՛ն ալ անկեղծ ըլլան ու չահադրդռական, տեղական դոյնով ու նեղ սահմաններով մանրանկար ուսումնասիրութիւններ են միայն և չեն կրնար լիազօրութիւն տալ մեզ, խօսելու համար ընդհանուրին անունով։ Ես չեմ բաւականանար այդչափով ու թէեւ եկած պատասխանները, ձեռնհաս ու խիստ արժանահաւատ անձերու կողմէ գրուած, միշտ իրար կը բռնեն կոր ընդհանուր դիծերու մէջ, բայց երբեմն ատանակ անակնուանելի յայտնութիւններ դտայ ատոնց մէջ որ հաճոյքս անչափ պիտի ըլլար, եթէ ուրիշ պատասխաններու ալ մէջ, նմանօրինակ ուրիշ նորութիւններ կարենայի որսալ։ Ատոր համար է որ միշտ անհուն հետաքրքրութիւնով սպասելու վրայ էի, դեռ ուրիշ բազմահայ դաւառական կեդրոններէ դալիք դրութիւններու։ Բայց, Մասիսի Խմբագրութիւնը, առանց պատճառի չէ անշուշտ որ կը փութայ խնդիրը փակել, դէթ իր սիւնակներուն մէջ և ինծի հրաւէր կը կարդայ որ վերջակէտը ես դնեմ։

Խնդիրին հոգիին անցնելէ առաջ՝ կը կրկնեմ որ «հարցում»ս ինկան կենսական հարցն է մեր մէջ, որ կապ ունի ամուսնական, ընտանեկան, ընկերային շատ մը նիւթերու ու խնդիրներու հետ և չի փակուիր, չի լուծուիր, մէկ-երկու աւելի կամ պակաս կարճառօտ պատասխաններով։ Բայց դոնէ բաւական լուսաբանուեցանք և եթէ անպատճառ պէտք է եզրակացութիւն մը հանել, ամէն մարդ կրնայ ընել այդ բանը իր ուղածին պէս ու խելքին չափովը։ Ես, դժբաղդաբար, բաւական տրամադրելի ատեն չունիմ և ոչ ալ կրցայ բաւական ատաղձ համբարել եկած դրութիւններուն մէջէն, խոր ամբողջական ու բաղդատական ուսումնասիրութիւն մը փորձելու համար, դաւառներու, Եւրոպայի, ու Պոլսի սեռային ու ամուսնական խնդիրներուն ու յարաբերութիւններուն վրայ։ Բայց նորէն կը փորձուիմ ամփոփում մը ընելով խորհածս ըսել և եկած պատասխաններուն մէջէն կարեւոր ու saillant հատուածներ փրցնել ու բերել հոս, զանոնք թերուդէմելու և եթէ կարելի ըլլայ, կցկտուր

այդ հաւաքոյթէն հանրութեան օգտակարութիւն ունեցող բան մը ժայթքեցնելու համար։

Ամենէն առաջ մեր աղնիւ բարեկամներէն Սմբատ Դաւթեանն է որ երկու առաւելութիւններով կը ներկայանայ մեզի։ Նախ, քիչ չատ գիտական մէթոտով մը ու ընդհանուր կերպով կը խօսի մեղ՝ դաւառներու վրայ, առանց մասնաւոր անկիւնի մը ցոլքը ըլլալու, մանաւանդ որ իր կարողութենէն ալ դուրս չէ աա, քանի որ ինք չատ զբաղած է ազգագրական այդ կարգի բաղմատարր հարցերով։ Եւ յետոյ Ակնեցի է մարդը, գերազանցապէս սիրոյ, տենչանքի ու վայելքի այդ երկիրէն որ կարկառուն կերպով կը զանազանուի իր շրջակայ գաւառներէն ու բոլորէն, իր անկեղծ ու համարձակ հեշտախնդրութիւններով, ներողամիտ բարքերով ու սանձարձակ ազատելապաշտութիւնով։ Ատիկա առիթը կուտայ իրեն աւելի լայնահայեաց ըլլալու, և նուազ ամօթխածօրէն դուրս տալու իր գիտցածը։

Իր դրութեան մէջ մէկէ աւելի կէտեր կան զորս վեր պիտի առնեմ, բայց այդ բաները, գրեթէ բոլոր միւսներուն մէջ ալ ըլլալուն, ընդհանուր կերպով պիտի խօսիմ անոնց վրայ. բայց բան մը կայ որ անակնկալ կերպով ու թերեւս առանց մասնաւոր դիտումի, իր դրիչին ծայրը կուգայ, հարցումս մասերու բաժնուած ատեն, և որ հիմնական խիստ զօրաւոր նկատելի կէտ մը կը ներկայացնէ, զոր միտքս ձգելուն համար մասնաւոր կերպով կուզեմ իրեն շնորհակալ ըլլալ հիմա հոս։ Ես Շահարիկէն առնելով հարցումս հիմնած էի ապօրեն յարաբերութիւններուն վրայ և անայանկարծ Դաւթեան անբնական յարաբերութիւններուն զանգակը կը հնչեցնէ ականջիս։ Ասոր վրայէն լռութիւնով անցնիլ չէ կարելի և յետոյ ամէն մարդ կը զգայ այդ երկուքին միջև եղած անհաւասար տարբերութիւնը։ Հայերու ու գաւառներու աւանդական մաքուր բարքերու բարձրաբարբառ մունետիկները, որոնք միւսնոյն ատեն պարտականութիւն մը սեպած են իրենց՝ եւրոպական սեռային անսանձ ապականութիւններու խրտուիլակը խաղցնել մեր աչքին, պէտք են դիտնալ որ բարոյական տեսակէտով իրենց չի հաւնած այդ միջավայրերուն մէջ գրեթէ չիկան այն անբնական յարաբերութիւնները զորս կ'ակնարկէ Դաւթեան էֆ. և որոնք խիստ բնական բանի մը պէս ծաղկած ծաւալած են մեր մէջ ընդարձակ աստիճանի մը վրայ։ Պէտք են դիտնալ նաև որ, երբ տունի մը մէջ, ինչչափ ալ նահապետական ըլլայ ան, տղայ մը, եղբայր մը, էրիկ մը, ունին այդ անբնական մոլութիւններէն մէկը, հոն աղջիկը, քոյրը, կինը չեն կրնար ինքնաբերաբար պարկեշտ մնալ, à moins que բռնակալ չի դրուի անոնց զեղուն զգացումներուն։ Հասարակութիւն մը որ իջած է այնչափ վար, որչափ պէտք է տիրանալու համար այդ հրէշային մոլի ախտերուն, աւանդական, մաքուր, պայծառ, վեհիտ ու չեմ դիտեր ինչ բարքերու տէր չի կրնար եղած ըլլալ ու պարծենալ անոնցմով։ Տասը տարուան շրջանի մը մէջ գործով դրեթէ միշտ ու միմիայն գաւառցիներու հետ յարաբերութեան մէջ ըլլալով, հաղարներով ճանչցած եմ անոնցմէ, ամենքն ալ քիչ չատ գործի մարդ, դիրքի տէր, խելահաս, շնորհքով կարծուած մարդիկ, որոնց մեծ մասը կը կրէին իրենց մէջ ու Պոլիս ալ փոխադրած էին այդ ցաւին միքրոպը։ Հերքում մը ինքզինք խարել պիտի ըլլար։

Յետոյ կուգայ Շահարիկ, որ իր անկաշկանդ ու համարձակախօս վիպակովը ծնունդ տուած էր հարցումիս։ Իր պատասխանը կուգայ ըլլալ ինչ որ կը սպասուէր արդէն։ Անկեղծ ու մեծաձայն բարբառը ճշմարտութեան։ Ընդլայնումը ու չեչտումը իր վիպակին մէջ յայտնուած դէպուդէն տեսութիւններու։ Գրեթէ ծայրէ ծայր մութ գոյն է իր գրութիւնը։ Վիտացող ապօրինութիւններ իրենց ծագումներով ու պատճառներով, վերէն վար տգիտութիւն, կեղծաւորութիւն, խաչ հանելներ, մոմ վառելներ՝ եկեղեցիին մէջ, խսիրին փոշիները պագնելներ և դուրսը ամէն աղտեղութիւն՝ ըլլայ սեռային, ըլլայ չահախնդրական։ Իրաւ կան հոս ու հոն պարկեշտութեան ու ամօթխածութեան խլեակներ, որոնք սակայն հետզհետէ պակսելու, անհետանալու վրայ են, կ'ըսէ ու կը պնդէ

Շահարիկ։ Գիտէ՞ք ինչու կը զարմանամ։ Մինչև հիմա անանկ կարծիք մը չունուած էր, նորհիւ չօվէնները, ինչպէս ըսած եմ, և ամէն բան ընող ու յարդի տակ ծածկող գաւառացի աղաներու, որ գաւառի մէջ ամէն բան պարկեշտութիւն, սրբութիւն, հրեշտակային անմեղութիւն կը բուրէ, և շատ ջընջին մէկ մասն է որ չեղած է չաւիղէն և թաւալած անբարոյականութեան անյատակ անդունդին մէջ։ Հիմա Շահարիկ կը չրջէ աւանդական կարծիքը։ Անչուշտ կը փափաքէի որ առաջինը սխալ չելլար, բայց չեմ ցաւիր, քանի որ երկրորդ ձեւին տակ ճշմարտութիւնն է որ մէջտեղ կ'ելլայ կոր, ինչքան ալ ողբալի ելլայ ան և յուսահատական, միմիայն անոր համար որ ճշմարտութիւնն է ան և անկէց միայն կարելի է սպասել ամէն օգուտ։ Ցաւ մը երբոր մէջտեղ կ'ելլայ, գոնէ դարմանը փնտռելու տեղի կուտայ։

Քէշիշեան ալ, իբր ճշմարտութիւնը սիրող, կարճ պատասխան մը մէջ, բռունցքի սաստիկ ու տապալող հարուած մը կուտայ «կոյս բարքերու» կաւէ արձանին, բայց միւնոյն ատեն կարծես խղճահարութիւն մը կունենայ իր իսկ սեպհական մէկ բանը, ելլայ աղուոր կամ ոգեղ, կոտրելու կամ փշրելու և մեղմացուցիչ պարագաներ կը փորձէ տեղաւորել երկու տողի ընդ մէջ որոնք չեն զօրեր սակայն։ Այդ մեղմացուցիչներուն և առհասարակ իր յայտնած տեսութիւններուն վրայ մտածածս պիտի ղուրցեմ, քիչ մը վարը, ընդհանուր նկատողութիւններու մէջ։ Մինակ չի մոռնամ իր ալ գրուածքէն վեր առնել, օղիի ու ծխելու մոլութիւններուն մէջը ինկած իր Տիարպէքիրցի կիները։ Արդէն Տիարպէքիրի բարքերուն վրայ լսածներուս քով ատոնք կը ուժգնին և նորութիւններ ելլալէ հեռու կը մնան։ Ի. Զարդարեանի մէջ բերած գաղղիական ախտաւորներն ալ մէկտեղ առնելով, կերեւայ թէ մեր կիները պիտի կրնան մրցիլ եւրոպական ամենէն alcoolique, syphilitique, dégénéré միջավայրերուն հետ և ան՝ անանկ տեղեր ուր կիները ամօթխածօրէն ու երեւութապէս ինքզինքին հեռու կը պահեն տղամարդերու նայուածքներէ ու ներկայութենէ, ինչպէս ինքն իսկ՝ Քէշիշեան կ'ըսէ, մինչդեռ աչքը բաց մէկը դժուարութիւն չի պիտի քաշէր զանոնք բռնելու համար օտար էրիկ մարդերու թեւերուն մէջ, ամենէն չսպասուած ատեն մը ու տեղ մը։

Ց. Գաղանճեանի կարճ բայց կուռ իրայայտնութիւնը վերին ասպիճանի շահագրգռական երեւցաւ ինծի. նախ անոր համար որ հակառակ թմբուկ մը կը զարնէ ընդհանուր ներդաշնակութեան մէջ և յետոյ թերեւս անոր համար որ հոգեբանութիւնը սիրող ու անոր վերաբերած հարցերը աղէկ սերտող մը եղած է ան միշտ։ Կ'արժէր որ առանձին յօդուածի մը նիւթ ընէի զայն, բայց ինչպէս ըսի, ժամանակս չի ներեր և հոս պիտի բաւականանամ ընդդիմադիրի դեր ստանձնելով իր քանի մը կարծիքները հակաճառութեան նիւթ ընելու և կարգ մը հակասութիւններ երեւան բերելու որոնք թերեւս նոր լուսաբանութեան մը պէտք ունենան։ Միջանկեալ ըսեմ նաև որ գոհ եմ իր հակառակ կարծիք յայտնելէն, որով վիճաբանութիւնը կամ խընդիրին քննութիւնը թեր ու դէմ կերպարանք մը առնելով, աւելի բաղմակողմանի ու օգտակար պիտի դառնայ և եթէ ադ՝ իրեն առիթը տուած է հոգեբանի կարողութիւններ կրկին ի յայտ բերելու, զիս ալ պիտի մղէ նոր վարժութիւններ ընելու, փաստելու ու մեկնաբանելու նոր ասպարէզիս մէջ։

Մտացի բարեկամս կը սիրէ պնդել որ հայ կնկան աւանդական պարկեշտութեան և անսասան բարոյականին վրայով, հին ու նոր գրուածներուն մէջ, եթէ քիչ մը չօվէնութիւն կամ չափազանցութիւն կրնան գտնուիլ, իրողութիւնը այն է թէ ընդհանուր առումով ճիշդ են անոնք։ Այսչափ ուժեղ sortie մը հաճելի է ինծի, և սակայն ատոր պատասխանը միւս գաւառացի գրողներէն չէ որ փոխ պիտի առնեմ ես, այլ նոյն իսկ իր գրութեանը մէջէն, քանի որ ինքն ալ շատ չանցած, իր լաւատեսութեան բարձունքէն վար իջած ատեն ու միւս պատասխան գրողները վեր նետուիլ փորձած պահուն կէս ճամբուն վրայ կը հանդիպին ու իրար կը փարին կոր ամրապինդ։

Նախ, սա ըսեմ որ Դաղանճեանի այդ աղուոր կարծիքը, իր, դաւառներու մէջ բացառաբար ու հաղուագիւտօրէն, քիչ շատ պարկեշտ մնացած կեդրոնի մը մէջ ծնած, մեծցած ու ապրած ըլլալուն արդիւնք է։ Բայց երբ աչքերը քիչ մը սանկ վեր կ'առնէ և իր շուրջը կը նետէ, կը ստիպուի ոստում մը ընելու դէպի ետ և ընելու միւսներուն հետ. «Դաւառի նահապետական այս մաքուր բարքերը, պէտք է ըսել, հիմա շատ տեղերու մէջ երբեմնի իրողութիւններ են այլ ևս։» Ահա թէ ո՛ր ցաւալի կէտին վրայ եկանք ամենքս ալ իրարու ձեռք սեղմել։

Դաղանճեան կ'ընդունի թէ կինը դաւառի մէջ ալ կին է ամէն բանէ առաջ և իրեն ալ բնականաբար օտար չէ, ոչ սէրը, ոչ ալ սեռային զգացումը, բայց ինք կը սեղմէ ու կը սահմանափակէ այդ զգացումները դաւառի կնկան սիրտին մէջ և կը նմանցնէ զայն Հնդկաստանի որբեւայրիներուն որոնք իմաբեrաբար կ'երթան եղեր այրուելու, իրենց էրիկներուն խարոյկներուն վրայ։ Այդ ինքնաբերաբարին իմ խելքս չէ հասած տակաւին։ Սաիկա աւելի ընդվզումի պակասով կրնաք որակել, որուն սակայն պատճառը ոչ կրօնք ու բարոյական դարաւոր, ժառանգական ըմբռնումներն են, ոչ զոհողութեան զգացումը, ոչ ալ պարկեշտութեան նշոյլը, այլ ծեծին, խարազանին բռնութեան հեռապատկերը։

Թանի որ կ'ընդունիք որ դաւառի կինը ոչ փայտի կտոր մըն է, ոչ ալ երկնային էակ մը, այլ կին է իսկապէս, բնութեան պէտքերովը զեղուն, կը կրկնեմ, անկարելի է որ պարկեշտ կարենայ մնալ ան, ամուսնական այս տխմար պայմաններուն տակ, պանդխստութեան ու լքումի երկարատև ու յուսահատ սպասումներուն մէջ և տգիտութեան ալ պատճառած ու աւելցուցած անգիտակցութեան, démenceին մէջ։ Ատոր ապացոյցը նորէն դուք էք որ կուտաք մեզի, քիչ մը վարը յայտնելով որ, աղտոտ ու սըգեղ բարքերը ժամանակէ մը ի վեր տիրող դառնալ սկսած են դաւառներու մէջ։ Բայց դուք, փոխանակ թուած պատճառներուս, որոնք դարերէ ի վեր տիրող եղած են՝ իրենցմով իսկ անխուսափելի եղող անմաքուր այդ բարքերուն հետ, քաղաքակրթութեան կոնակը կը բարդէք ատոր պատասխանատուութիւնը, առարկելով որ կէս դարէ ի վեր դուրսերու հետ յարաբերութիւններու օրէ օր աւելնալուն հետ, ընտանեկան կեանքի դաբաւոր ըմբռնումները սկսած են խախտիլ։

Նախ, իմ հաւատալս չիգար որ, մէկէն ի մէկ փոխուած, աղտոտած ըլլան մեր բարքերը, քանի որ վերոյիշեալ պատճառները շատոնց ի վեր գոյութիւն ունէին արդէն։ Հին բարքերու վրայ, հիմնական ու անխարդախ documentներ կը պակսին մեզի, և կարգ մը ծերունիներու ու մամիկներու, իրենց ժամանակները յաւէտ աւաղող հէքեաթունակ գովասանքները միայն կան, որոնք սակայն զուրկ են կարեւորութենէ ու անկողմնակալութենէ։ Յետոյ, ան ատեն կեղծիքը շատ աւելի տիրական էր ու միահեծան քան հիմա, զոր ձեր դատապարտած քաղաքակրթութիւնն է նորէն որ, հակառակ իր շատ մը չարիքներուն, յաջողած է պատռել, իր դիտական և ուսումնական առաջդիմութեան շնորհիւ։

Դանք հակասութիւններուն։ Կ'ըսէք թէ եւրոպական քաղաքակրթութեան հոսանքին տակ մեր հին բարքերը թողուցինք, և մեր ընտանեկան ու ամուսնական սովորութիւնները անցումի շրջան մը բոլորելու վրայ են։ Եւ այդ պատճառին կը վերագրէք ժամանակէ մը ի վեր յայտնուող աղտոտ ու տգեղ բարքերը։ Հոս որոշ ամբաստանութիւն մը կայ եւրոպական քաղաքակրթութեան դէմ, բան մը որ ուրիշ խիստ շատերէ ալ լսած եմ։ Բայց տող մը վար դուք էք նորէն ըսողը որ «գեղերու մէջ մանաւանդ ապականութիւնը աւելի աչքի կը զարնէ, և գեղացի ժողովուրդը, աւելի սըգէտ ըլլալով, շատ աւելի դէշ կերպով ինկած ու ապրուած է»։ Դաւառական քաղաքներու ընտանեկան կեանքը անդամ դեռ շատ հեռու է քաղաքակրթութիւն ըսուած բանը, մասով կամ ամբողջովին իւրացնելէ, ուր մնաց դիւղական համայնքներուն ուր անոր նշոյլը իսկ չիկայ։ Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ

որ հոն տիրող ապականութեան մեղքը քաղաքակրթութեան ճիտը կը կապէք։ Կ'ըսէք թէ քաղաքներու մէջ բարքերը նուազ սանձարձակ ու աւելի վայելուչ են. ըսել է քաղաքակրթութեան քանի մօտենանք այնչափ բարքերը կ'աղնուանան կոր։ Եւ յետոյ մատերնիդ ճիշդ վերքին վրայ դրած եղաք երբոր sqhsnբիւն բառը չեշտեցիք. լա՛ ուրեմն, ի՞նչ առնչութիւն այդ բառին ու քաղաքակրթութեան միջև, եթէ ոչ անհաշտ հակասութիւն մը ու բոլորովին խոտոր համեմատութիւն մը։ Ա՛ս՝ առաջին։

Երկրորդ։ Կ'ըսէք թէ գեղերու մէջ մանաւանդ ապականութիւնը աւելի աչքի կը զարնէ։ Բայց աւելի վարն ալ կը յայտարարէք որ «մեր բնիկ բարքերը ամէն տեսակէտով աւելի լաւ պահպանուած են գեղերու մէջ, որոնք համեմատապէս զերծ մնացած են օտար ազդեցութիւններէ»։ Ըսել է հինէն ի վեր, մեր բնիկ բարքերը գեղերու մէջ են պահպանուած ամենէն աւելի հարազատութիւնով։ Եւ միշտ այդ բարքերն են որ դուք «տգիտութեան արդիւնք, ապականութիւն» բառերով մկրտած էք։ Ըսել է հինէն ի վեր ապականութիւնը գոյութիւն ունեցած է և ատոր տարակոյս չիկար չիտակը, քանի որ դուք այդ տգեղ բարքերը տգիտութեան կը վերագրէք և տգիտութիւնը նոր բան մը չէ այդ սահմաններուն մէջ։ Ընդհակառակը, դարերէ ի վեր ծուծերու մէջ անցած բան մըն է ան, որ խաւարամտութեան, նախապաշարումի, կեղծիքի մայրն է եղած և աւանդութեան, նահապետականութեան, նուիրական բարքերու անունին տակ պահուրտած է դարերով։

Ուրիշ հակասութիւն։ Վերը օտար ազդեցութիւններուն վերագրած էք ապականութիւնը, զոր ամենէն աւելի գեղերու մէջ դտած էք, ուրիշ գրողներու պէս և վարը, ճիշդ այդ գեղերը համեմատաբար զերծ հրաչկած էք օտար ազդեցութիւններէ, ինչ որ խիստ բնական է և ինչ որ փորձեցի արդէն ապացուցանել քիչ մը վերը։ Ատո՞ց ո՞րն է չիտակը։

Յետոյ, տեղ մը հոգեբանական երեւոյթ մը բացատրելու առիթով դարաւոր ըմբռնումի մը, նախապաշարումի մը անողոք ուժը կը ճանչցնէք մեզի և ամենեւին կեղծիք չէք գտնար, երբոր սեռային զգացումին բնազդն ալ զարմանք ազդելու աստիճան կը չափաւորուի կը սահմանափակուի նմանօրինակ պարագաներու տակ։ Ատոր փոխարէն յօդուածը կը վերջացնէք բոլորովին հակոտնեայ տեսութիւնով մը որ կը կայանայ ցոյց տալու մէջ թէ, մեր բարքերը իրենց բնիկ վիճակին մէջ աւելի համարձակ էին ու նուազ սահմանափակ՝ սեռային բնազդի նկատմամբ, աւելի հաշտ՝ բնական ձգտումներու հետ ինչպէս նաև զերծ՝ սխալ հասկցուած պարկեշտութեան մը կապանքներէն, զոր անիմաստ կը դտնանք և քաղաքի բարքերու յատկանիշ։ Մէկ կողմէն atrophié եղած այդ բնազդը առաջ կը քշէք, միւս կողմէ կը յաջողիք ապացուցանել որ այդ բնազդը իր լրութեանը ու բովանդակ կորովին մէջը ապրած է գիւղական հարազատ բարքերուն մէջ, որոնք մաքուր բարքերը չեն սակայն, հակառակ հարազատ ըլլալնուն.

Ռուբէն Զարդարեանի յօդուածը ոչ նուազ չահագրգռական ու ա՛լ աւելի սարսռալի, կուդայ արդէն ըսուածները չեշտել և շարքը փակել, անսահման ցաւի մը տրտում տպաւորութեանը տակ։ Ան ալ, առաջին տխուր ու մորմոքիչ խոստովանութիւնով մը կուդայ վկայել թէ դաւառացի կիրը, մանաւանդ գեղինը, այսօր բարոյապէս խիստ ինկած վիճակ մը կը ներկայացնէ։ Նոյն պատճառներ. տգիտութիւն, ամուսնական անյարմար կապեր, պանդխտութիւն։ Ահաւասիկ թէ պարզ հարցումի մը տակէն ի՛նչ կենսական հարցեր կը ըղխին և ի՛նչ լայնածաւալ ու յուսահատեցուցիչ սպառնալիք մը կ'ուրուագծուի ու կ'երեւայ մէկէն ի մէկ, մեր ամենէն առողջ կարծուած ընտանեկան յարկերուն վրայ սաւառնող,—ցեղին բարոյական ու ֆիզիքական ապասերումը, անճիտումը փութացնող, երբ մենք ամենքս և մանաւանդ եկեղեցիի մեծաւորներ ու համայնքի հովիւներ, դարման մը չենք խորհիր ու գտներ։

Զարդարեանի ալ գրուածքին ամենէն ա-

ւելի աչքի ղարնող մասը incesteն է և վեներեան ախտերը։ Եւ ինչ աւելի բնական։ Անանկ կեդրոններու մէջ ուր եւրոպական մեր չի հաւնած բարքերուն ազատութիւնները չի կան, ուր ամէն բան կեղծիք է, ուր ամէն բան հաստ քօղի մը ներքև կ'անցնի կը դառնայ, արտաքին նշանաւորապէս զարգացած կեղծպարիշտութեան մը ու մաքրակենցաղ երեւոյթի մը տակ, ուր դրացիին հետ տեսնուողը կը բամբասուի, աղջկան մը ժպտողը կը դատափետուի, կնկան մը հետ պտտողը չեմ գիտեր ինչ այլանդակութիւններու կ'ենթարկուի, ինչ աւելի բնական, քան հարսեր կամ տղամարդեր՝ որոնք իրենց տունին մէջը իսկ կը փնտռեն ապօրէն ու անբնական յարաբերութիւններ, կը բաւէ որ դիւրին ըլլան անոնք, դաղտնի մնան, հոտերնին դուրս չելլայ, բերնի ծամոց չըլլան, և աւանդական պարկեշտ համբաւնին չի վնասուի։ Ու ահա հոս ալ տեսէք թէ ինչպէս, միեւնոյն երդիքին տակ քանի մը ազգական ընտանիքներու միանդամայն ապրելու նահապետական հին բարի սովորութիւնը, անուղղակի կերպով կու գայ incestieux յարաբերութիւններու գլխաւոր սատարներէն մէկը ըլլալ։

Զարդարեանի դրիչը հոս, արտակարգօրէն անկեղծ, ու բաւական բան մը ունի։ Հաւատացէ՛ք որ, որքան ալ զգայի հարցումիս բաղմաճիւղ կարեւորութիւնը, երբեք չէի սպասեր սակայն, ինկած բարքերու այս ասոիճան յոռետես, մթասուեր նկարագրութեան մը։ Սա ալ անոր համար արդեօք որ Զարդարեան՝ Դաղանճեանի հակադարձօրէն, ընտանեկան նեխած մթնոլորտի մը մէջ է մնացած, ինչ որ սակայն ապացուցուեցաւ որ միակը չէ, բացառութիւն մը չէ, փոքրամասնութիւն չէ իր տեսակին մէջ։

Պատկերացուցած ցաւին հետ մէկտեղ նորէն ինքն է որ ատոր պատճառները ամենէն աւելի մանրամասնօրէն ու ամբողջական կերպով կը չարայարէ մեզի։ Ո՞վ է որ պիտի ուսումնասիրէ զանոնք և դարմանները գրտնալու ու գործադրել տալու իր ձեռնհասութիւնը պիտի ուղէ նախամեծար համարել դատապարտելի անտարբերութենէ մը ու պարարտացնող ծուլութենէ մը։ Լքուած կիներու հարցին վրայ իր տեղեկագիրը երիտասարդ Արմաշական մը առաջին անգամ համարձակեցաւ հոս խրկել, անոր համար որ իրեն ներուած չէր իր կամքովը, սեպհական միջոցներովը ու կարողութեան չափովը դարման տանիլ անոր։ Հոսկից ալ որ եւ է դեղ ու դարման չի խրկուեցաւ, որչափ գիտենք, և վէրքը կը մնայ վէրք, աւելի լայնալով ու խորունկնալով, հետզհետէ ոսկորին դպնալու աստիճան առաջդէմ փտախտի մը վերածուելով, ինչպէս կ'ըսէ Զարդարեան։

Մէկ կողմէն խմանութիւնը, միւս կողմէն ոգիտութիւնը, հոս մծղնէութիւնը, անդին վէնէրեան ախտերը, պանդխտութիւնը, անբնական հրէշութիւնները, բարեպաշտ կիներուն՝ իրենց տէրտին անբաւական եղող եկեղեցիէն ուծացումը, ապասերումի խոշոր քայլերով կ'առաջդիմեն և հարցնող փնտռող չիկայ, բաց ի ամուսնալուծումի համար ներկայացուող մէկ քանի խնդիրներէ. ամէն մարդ երեսանց յարդելով նուիրական աւանդութիւնները, իրենց հաշիւին ուղածնին կը գործեն, ամուսնական մաքսախուսութիւնը ամենէն ազէտալի կերպով և խիստ ընդարձակ աստիճանի մը վրայ կը շահագործուի, առանց այդ մասին բառ մը գրուցուելու, գրուելու, հրապարակուելու, կեղծ ամօթի մը տակ պարտկուած. և միակ անանց հարցում մը կը բաւէ որ դայ նշդրակի հարուածը ըլլալ հասունցած վէրքին և թարսիսը դուրս ցայտեցնել։ Այլ սակայն խնդիրը չի գոյութիւր այսչափով, քանի որ անոր բարոյապէս կենսական ու սերտ առնչութիւն ունեցողը ժողովուրդին սիրտին ու կեանքին հետ, ամենքն ալ կը հաստատեն կոր ինձի հետ և կ'ընդունին թէ վէրքը բաց կը մնայ միշտ ու անմիջական դարմանի կարօտ։

Ամէն մէկուն գրածին առիթով ըսելիքս ըսի. հիմա կը մնայ ինձի մէկ քանի ընդհանուր նկատողութիւններ ալ ընել և վերջացնել, որովհետեւ կը զգամ որ երկարեցաւ։ Բայց անկէ առաջ չի մոռնամ շատ կարեւոր կէտ մըն ալ։ Բէշիշեանի բարեկամներէն մէ-

կը, իր դաւառի կեանքէ նորավէպերուն համար դիտել տուեր է որ այդ մերկ յայտնութիւնները Պոլսական կամ Եւրոպական բարքերու միայն կը պատշաճին։ Ահաւասիկ սխալ կարծիք մը որ շատերունն է և որ խորունկ արմատներ ձգած է մեր մէջ։ Դաւառացին բարոյականէ զուրկ կը գտնէ Պոլսեցին և Պոլսեցին՝ ալ իր կարգին իր մեղքը Եւրոպացիին շալակը կը բարդէ և երկուքն ալ կը սրբանան ու իրարմէ խնամով կը ծածկեն իրենց թերութիւնները, մոլութիւնները, ախտերը։ Պոլիսի կիները ու աղջիկները բոլոր լկրտած ու բաց բաներ են դաւառացիներուն համար, և Եւրոպայի իդեական սեռը առանց բացառութեան հորիզոնականներէ բաղկացած է Պոլսուհիներուն խելքով։ Ասիկա, նախ միակողմանի ընթերցումի, չի գիտցած բանին վրայ վճիռ արձակելու և յետոյ ատանկով իր իսկ յանցանքը պզտիկցնելու մեղմացնելու ճիգի մը արդիւնքն է։ Եւ, ականատեսօրէն, կը պնդեմ որ, ինչպէս որ կինը կին է ամէն տեղ, անանկ ալ խելօքը խելօք, անառակը անառակ է ամէն տեղ, ինչպէս դաւառներու մէջ նմանապէս ե՛ւ հոս, ե՛ւ Եւրոպա։ Եթէ Եւրոպայի մէջ, կամ մասնաւորապէս մէկ քանի մայրաքաղաքներու ու մեծ կեդրոններու մէջ ապականութիւնը կամ ապերասան բարքերը, տարբեր ուղղութեան մը մէջ աճած, բազմացած են՝ սիրային նոր, ներողամիտ ու յանդուգն վարդապետութիւններու շնորհիւ, ադ չի նշանակեր սակայն որ իրենց կոչումին ու խոստումին դիտակից, պարկեշտ ու առաքինի կիներ չիկան հոն ալ։ Շատ անգամներ ինքնիրենին բայց սիրով կապուած զոյգեր, տէրտէրին կապածէն շատ աւելի հաստատուն եղած են։ Կ'ընդունիմ որ հոն ամուսնական քիչ չատ յարմարագոյն ու միշտ կատարելագործուող, բարեփոխուող խոհական օրէնքներ, հեղինեակ նուազ կը քաջալերեն ու կը մղեն կին մը ընտանեկան անել դժուարութիւններու ու անվայել յարաբերութիւններու մէջ. բայց, միւս կողմէ դաւառի խիստ պահպանութիւններովը կապկպուած ու յարաբերութիւններուն դժուարութեանը պատճառով պարկեշտ մնացած կինը—ձգէ որդագողծութիւնը (inceste) ատոր առաջքն ալ առեր է,—չատ պակաս կ'արժէ քան այն եւրոպացի կինը, որ աղատ ու այլասերած բարքերու մէջ ապրելով, բնաւ հոգողութեան ենթարկուած չըլլալով և չատ անգամ ինքնագլուխ՝ իր հացը ինքն իսկ ճարելով մէկտեղ, առաքինի ու բոլորանուէր կը մնայ իր ամուսինին կամ մարդուն, բացարձակապէս ու դիտակցօրէն։

Կ'ամփոփեմ։ Պատասխանագրողները ամենքն ալ ինձի հետ համամիտ են որ ոչ միայն ազօրէն յարաբերութիւններ կան, այլ նաև բարոյական մեծ աւեր մը կը սպառնայ մեր ընտանեկան կազմակերպութեան։ Ամենքն ալ ինձի հետ կ'ընդունին որ կինը կին է դաւառի մէջ ալ և Հայուհիներն ալ զուրկ չեն սիրտէ և անընդունակ հոգեկան խռովքներու։ Մինչդեռ, մինչև հիմա մեր ամուսնական կաշկանդուած կարգուսարքերը պահել յամառող եկեղեցական հայրերը կարծես փայտի կտորներու տեղ դրած էին մեր կիները և այնպէս կը վարուէին անոնց հետ։ Եւ կարգ մը չօվէնիներ ալ ընդհակառակը, ինչպէս ըսած եմ արդէն, հրեշտակներու, երկնային էակներու տեղ դրած էին զանոնք, ամենքն ալ «Վարք Սրբոց»ի կենդանի ու կարկառուն տիպարները կարծելով։ Ամենքն ալ կը չեշտեն ամուսնական անյարմար ու անբնական կապերու յաճախութիւնը ու անոնց աղէտալի արդիւնքները և դրեթէ նոյն բառերով ու ուժով կը պահանջեն աւելի դիտակից, աւելի մարդկային, աւելի արդարացի ամուսնական կանոնադրութիւն մը։ Ամենքն ալ համաձայն են դեղերը աւելի վարակուած ու աւելի ապականուած նկատելու մէջ, բան մը որ միայն մեր երկրին յատուկ չէ։ Ուրեմն չի դատապարտենք քաղաքակրթութիւնը որ եթէ իր չարիքները ունի, անոնցմէ շատ աւելի լայն բարիքներ ունի, կը բաւէ որ ընտրել ու օգտուիլ դիտնանք անոնցմէ, և այնպատինք չընորհիւ կրթասէր Վեհ. Կայսեր լուսամիտ բաղձանքներուն, զայն տարածել գիւղական յետին անկիւններուն մէջ։

Եւ եթէ, բանի մըն ալ չի ծաւայէ այս վերջակէտը զոր Մասիսի Պատ. Խմբագրութիւնը պարտաւորեց զիս դնելու, գոնէ առիթը կուտայ ինձի կենցաղագիտական հաճելի պարտք մը կատարելու և շնորհակալ ըլլալու վերոյիշեալ պատասխանները գրող ուրկող հինգ եղբայրակիցներուս, որոնք այնքան սիրալիր կերպով փութացին պատուել զիս իրենց անկեղծ ու օգտաշատ գրութիւններով, այլ մանաւանդ ինձի հանդէպ իրենց բարեացակամ վերաբերումով ու համակրանքի ցոյցերով։

ԶԻՆԹԷ-ՍԱՐԱՅ.

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ԼԵԶՈՒՆ ԱՄԵՆԱԿԱՐՈ՞Ղ

ԳՐԱԿԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱՌ Յ. ԳՈՒՐԳԷՆ ԷՖ.

ԹԷ Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ Յ. ԳՈՒՐԳԷՆ
(Տե՛ս «Ծաղիկ» շաբաթաթերթ թիւ 24. էջ 283 – 284)

—«Ակներև ճշմարտութիւն մըն է, այո, թէ Հայոց աղնուագոյն լեզուն, որով թարգմանուեցաւ Ս. Գրոց մեծագոյն մասն ի մէջ այլոց, այս օրուան օրս ամենայնիւ բաւական է տոհմային դպրութեան բոլոր ճիւղերուն, գրականին ու գիտականին միանգամայն, ... և կարող կ'ըլլայ մարդկային ամէն միտք բացատրել, համաշխարհ արդի կատարելագոյն եւրոպական լեզուաց»։

—«Բայց ասոնք, Երդ. դարու ոսկեղինիկ լեզուն մարդկային խօսողութեան ամէն տեսակին, գրական ամէն սեռերու կրնայ պատշաճիլ վայելչապէս, պինդ ու կուռ դասականէն մինչև ընտանեկանը, մինչև ժողովրդական հասարակ բացատրութիւններ, և ո՛չ ուրեք կը դեղեւի անճարակութեամբ կամ վարանմամբ»։

«—Կը զարմանանք այսօր թէ ինչպէ՛ս սանանեհինգ դար առաջ գրուած լեզուով մը կարելի կ'ըլլայ ի հայ վերածել(1), զոր օրինակ Լափոնթէնի նման առակախօս հեղինակի մը գլուխ գործոցը, Քսենոփոն մը, Կուրտիոս մը, Ցենեզոն մը և տր ի կարգին. նոյն իսկ Էմիլ Զոլան, զուտ գաղղիական մտքի այս նորագոյն արտայայտութիւնը, ... և նոյն իսկ զուտ գիտական հատուածներ, ... բոլորովին հայացած»։(2)

1. Ըսել կ'ուզէ՝ Առաջին Թարգմանչաց լեզուին վերածել (Ծանոթ. Տ. Ե.)։

2. Ըսել կ'ուզէ՝ բոլորովին Մեսրոպեան լեզու եղած. (Ծանոթ. Տ. Ե.)։

ԹԷ Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ Հ. ԱՐՍԷՆ ԱՅՏԸՆԵԱՆ
(Տե՛ս Ճեռած. Քննական. Քերականութեան)

—«Լեզուին(1) ժամանակագրական դիրքը, հին արեւելեան հեշտ ու ճապաղ անդորրութեամբ սնած զարգացած կեանքը, ... բնազանցականի դիէն ամուլ ու աղքատ կազմակերտութիւնը և ընդհանրապէս միակողմանի (սրբազան) գրուածներու առաջնորդութեամբ յաջորդած աւանդուած ըլլալը,—այս ամէնը չի ներեր որ և ո՛չ հին դպրոցներու՝ թող թէ նոր աղդայ՝ ճշդրտութեան հետ կարենանք մրցիլ». (էջ 287)։

—«Որչափ աւելի պարապմունք ըլլայ գրաբարի, նոյնչափ աւելի պայծառ կը տեսնուի մեր հմտութեան անբաւականութիւնը։ Եւ եթէ մէկը միտքը դնէ որ հասարակաց ընդհանուր լեզու ընելու չափ տեղեակ է, ըսել է թէ շատ վերիվերոյ տեղեկութիւն ստացած է գրաբար լեզուի և թէ շատ վերիվերոյ գաղափար մը ունի ընդհանուր ըլլալու լեզուի մը անսպառ հարկաւորութեանցը». (էջ 293)։

—«Կրնայ մէկը Տակիտոս մը թարգմանել ապահովութեամբ, բայց դուցէ ոչ Շաթոպրիան (2) մը առանց հին լեզուն Նորացնելու կամ աղաւաղելու». (էջ 293)։

—«Գիտական բացատրութիւններէն աւելի ընդհանուր է անհամար ընտանեկան, արուեստական, ընկերային, քաղաքավարական եւայլն բառերու և ձեւերու կարօտութիւնին, որոնց հին աշխարհը պէտք չունէր, կամ թէ մեզի հասած չեն, և որոնց համար նախնեացմէ հաղիւ անուղղակի օգնութիւն մը կրնանք յուսալ». (էջ 289)։

1. Դրաբար լեզուի ըսել կ'ուզէ, ընդհանուր առմամբ, առանց խորութեան ոսկիի և արծաթի (Ծանոթ. Տ. Ե.)։

2. Հեղինակը կը յիշէ դեռ Թոպրիան՝ իբրեւ ներկայացուցիչ նորագոյն մտքի։ Եւ իրաւունք ալ ունէր այսպէս ընելու, քանի որ ժԹ. դարու գրեթէ կիսուն կը գրէր վերոգրեալ տողերը։ Մենք հիմա Շաթոպրան անուան տեղ կրնանք դնել օրինակի համար Պուրժէ, Զոլա, Ռիշբէն եւայլն։ (Ծանոթ. Տ.Ե.)։

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Վերոգրեալ ընդդիմակից հատուածներէն կ'երեւի թէ Հ. Արսէն Այտընեան ի նկատ առնելով «ընդհանուր ըլլալու լեզուի մը անսպառ հարկաւորութիւնը», գրաբար լեզուն՝ իր բովանդակ սարօքը՝ անբաւական կը համարի նոր մտքին լիուլի արտայայտութեան գործին, —եթէ պիտի չուզուի «հին լեզուն նորացնել կամ աղաւաղել»։ Իսկ Յ. Գուրգէն էֆէնտի, հետեւելով ոմանց, գրաբար լեզուի միայն մէկ չրջանն իսկ, Կիսադարը, «ամենակարող» կը դնէ «այսօրուան օրս մարդկային ամէն միտք բացատրելու առանց անճարակութեան կամ վարանման»։

Մենք ի բոլոր սրտէ կը մաղթենք որ ի սպառ սխալ ըլլան հանճարակուռ Աւագ Վիենեանին լեզուագիտական տեսութիւններն այս մասին, և բոլորովին ճիշդ՝ Յ. Գուրգէնի և նախայլոց կարծիքները։ Բայց, այսու հանդերձ, պիտի համարձակինք բարեմտօրէն խնդրել Յ. Գուրգէն էֆէնտիէ որ ի հաստատութիւն իր կարծեաց, շարեհաճի Մեսրոպեան լեզուին վերածել՝ իբրեւ նմոյշ՝ «զուտ գաղղիական մտքի նորագոյն արտայայտութիւն» մը տաղաչափեալ, զոր կը ներկայացնենք իր փորձ հմտութեանն ի սորա։ Ընդունելով մեր օգտակարդիր առաջարկը, Յ. Գուրգէն էֆ. խիստ մեծ ծառայութիւն մը մատուցած պիտի ըլլայ հայ գրականութեան ընդհանրապէս, և ի մասնաւորի Մեսրոպեան լեզուին փառքին որուն ա՛յնքան նախանձախնդիր է ինք և մենք, և այս կերպով, գէթ փոքր ինչ դիւրացուցած պիտի ըլլայ նոյն լեզուի «ամենակարող»ութեան ապացուցութիւնը՝ ուղղակի և գործնականապէս, քան որչափ դուցէ կարող չեղաւ ընել յորդահոսան խօսքերով։

Սոյն գրական փոքրիկ առաջարկութիւնը կը մատուցանենք իրեն՝ մտածելով որ Ծաղիկի մէջ իր մատնանիշ ըրած ոսկեղեղու թարգմանութեանց ընագիրք հին դասականին կը վերաբերին ամբողջութեամբ, և, հետեւաբար ամենեարդ մատենագրութիւն մը չեն ներկայացներ, կամ թէ նորագոյն մտքի արտայայտութեան ձեւոց ծիածան մը չեն պարզեր։— Իսկ Զօլայի մէկ փոքր հատուածին Սեւեան թարգմանութիւնը զոր կը յիշէ Գուրգէն էֆ. իբրև վիպական նորագոյն գրականութեան ճաշակ՝ ոսկեղէն լեզուով, ցաւալի է ըսել թէ այնչափ յաջող փորձ մ'է որ կարծես թէ Ոսկեդարն անպատուելու նպատակաւ եղած ըլլայ։ Նաև Կիւսդավ լը Պոնի պատառիկը հաղիւ թէ գիտական ըսուելու հանգամանքը կը կրէ, այնչափ կէս–ժողովրդական բացատրութիւններով գրուած ընագիր մ'է, և որուն ոսկի թարգմանութենէն մեծ բան մը չապացուցուիր ի նպաստ Մեսրոպերէնի «ամենակարող» գիտականութեան։ Եթէ բաղմափորձ ու քաջահմուտ ոսկեդարեան թարգմանիչը բարեհաճի մեր այս անգամ հրապարակաւ առ ինքն ներկայացուցած գաղղիերէն տաղաչափութիւնը վերածել ի տաղաչափեալ լեզու Կիսադարուն, և իր գործը եթէ յաջողութեամբ պսակէ՝ ինչպէս կը սիրենք յուսալ, դիտաւորութիւն ունինք յաջորդ անգամով մ'ալ հայթայթել իրեն նաև տիրապէս գիտական և նոր վիպական կտորներ առ ի փորձ թարգմանութեան, որպէսզի անոնց ևս ոսկի թարգմանութեամբք երեւան դայ կիսադարուն ամենակարողութիւնը՝ ի հրճուանս մեզ և ի հեճուկս թերահաւատ մտաց։

Կը յուսանք որ մեր այս առաջարկը սիրով պիտի ընդունուի Գուրգէն էֆէնտիի կողմանէ, —մանաւանդ որ նրբադէտ թարգմանչին և հայերէնագէտին համար հաղիւ մէկ երկու ժամու գործ մը պիտի ըլլայ առաջարկեալ թարգմանութիւնը։

ՏԻԳՐԱՆ ԵԼԲԷՆՃԵԱՆ

Ծ. խմբագր.—Յարգելի յօդուածագիրը թէև միւնոյն ժամանակ ղրկած էր մեզ իր առաջարկած ֆրանսերէն բանաստեղծութեան ընագիրը՝ սակայն մեր կամքէն անկախ պատճառով մը, Մասիսի յաջորդ թիւով միայն պիտի կրնանք հրատարակել զայն։

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՆՕԹԵՐ

Կայս. Գահակալութեան Տարեդարձին առթիւ, երեքշաբթի օրը, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կատարուած գոհաբանական արարողութեան նախագահելէ ետքը, Ս. Պատրիարք Հայրը Կայս. Պալատ գնաց և միւս հասարակութեանց Հոգեւոր Պետերուն հետ պատիւ ունենալով ներկայանալու Վեհ. Կայսեր, շնորհաւորական ու երախտագիտական Ուղերձ մը մատոյց և արժանացաւ Կայսերական մեծարանաց։

Էջմիածնէն Պատրիարքարան հասած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Մայր Աթոռի մէջ գումարուած Եկեղեցական ժողովը՝ եկեղեցապատկան կալուածոց գրաւման հրամանագրին վրայ խորհրդակցելով, որոշեր է չընդունիլ և չստորագրել այս առթիւ Պրօկուրօրին կողմէ Ս. Հայրապետին մատուցուած գիրը։ Միւս կողմէ, որոշեր է որ հարկ եղած դիմումը ըլլալի ուստ կառավարութեան մօտ, Հայ. Եկեղեցւոյն վնասաբեր եղող այս կարգադրութիւնը ետ առնուելու համար։— Ռիւթէրի գործակալութիւնն ալ Բեռլերպուրկէն օգոստ. 16/29 թուականով կը հեռագրէ Վիէննայի թերթերուն. — «Լուսաւորչական Հայոց Էջմիածնի եկեղեցական ժողովը բացառապէս գումարուելով, որոշեց վերջնականօրէն թէ՝ ո՛չ ինք և ո՛չ ալ նոյն եկեղեցւոյ Կաթողիկոսը կարող են ստորագրել մատուցուած պաշտօնական թուղթը՝ եկեղեցապատկան կալուածոց գրաւման համար»։— Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսը պաշտօնագիր մը ուղղելով Ս. Պատրիարքին, իր կողմէ չնշատած է Ռուսահայոց եկեղեցապատկան կալուածներու սեփականութեան իրաւունքին վրայ պնդելու պարտականութիւնը, յայտարարելով թէ Կիլիկիոյ ամբողջ կղերին հետ ինքն ալ համամիտ է Կ. Պոլսոյ Եպիսկոպոսական ժողովին որոշումներուն և թէ այս մտոք գրած է արդէն Էջմիածին, Ս. Հայրապետին։—Հինգշաբթի օրը, Տ. Մեսրոպ, Տ. Գրիգորիս և Տ. Վահրամ արքեպիսկոպոսները ինչպէս նաև Փոխանորդ Սրբազանը Ս. Պատրիարք Հօր քով երթալով՝ խորհրդակցութիւն մը ունեցան եկեղեցապատկան կալուածներու մասին Էջմիածնէն հասած պատասխանին վրայ։

Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական Նախորդ Տեղապահ ծերունազարդ Տ. Կիրակոս Եպիսկ. Բէքմէզճեանի մահուան գոյժը հասաւ շաբթուս մէջ և Ս. Պատրիարքը ցաւակցական հեռագիր մը ուղղեց Ատանա, Տ. Սահակ Ս. Կաթողիկոսին։ Հանգուցեալը պարկեշտ ու բարեկրօն եկեղեցական մըն էր, բոլորանուէր իր Եկեղեցիին ու Կիլիկիոյ Աթոռին։

Աղեքսանդրիոյ հայ գաղութը մտադիր է եղեր գեղարուեստական յուշարձան մը կանգնել՝ ծանօթ դերասանապետ Սերովբէ Պէնկլեանի հողակոյտին վրայ։

Գեղարուեստ։— Տոքթ. Բենիամին պէյ Շահնազարի դուստրը՝ Օր. Ռաչէլ (քեռորդի՝ ծանօթ ճարտարապետ Լեւոն էֆ. Կիւրեղեանի) որ դաշնակահարութեան դաս կ'առնէր Իտալիոյ մէջ, Մարկառիթա մայր թագուհւոյն անձնական դաշնակահար Բօլինիէն, վերջին օրերս փայլուն քննութիւն մը անցունելով Պոլոնիայի համբաւաւոր Բենսէրվաթուարին մէջ, վկայականը ստացեր է։ Աբեւելք, ուսկից կը քաղենք սոյն հաճելի տեղեկութիւնը, կը հաղորդէ թէ այս պահուս Իտալիա կը գտնուի նաև Օր. Աննա Շահնազար՝ գեղարուեստական ուսումնասիրութեանց համար, նախապէս Ֆրանսայի պետական վարժարաններուն մէջ ստացած ըլլալով գրական խնամեալ դաստիարակութիւն մը։ Երկու արուեստագէտ քոյրերը տարի մը եւս աշխատելէ ետքը Իտալիոյ մէջ, մայրաքաղաքս պիտի դառնան։

Օրաթերթերը կը ծանուցանեն թէ խումբ մը Եւրոպացի գիտնական ճամբորդներ պատրաստուեր են Թիֆլիզէն Երեւան և յետոյ Էջմիածին ու անկէ Իկսիր երթալու՝ Մասիս լերան դագաթը բարձրանալու համար։

Վանայ Երամեան վարժարանի յոբելեանին առթիւ Եգիպտոսի մէջ 50 ոսկի նպաստ հաւաքուելով՝ Պատրիարքարան ղրկուեր է։

ՀԱՐԻՒՐ ԱՄԵՐԻԿՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿԱՐԾԻՔԸ

ԱՄՈՒՍԻՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ամուսինի ընտրութիւնը, անոր ձեւը, պարագաները և պայմանները ընկերային ամէնէն կենսական խնդիրը եղած է ամէն ժամանակ և ամէն տեղ, ու զբաղեցուցած չատ մը գրողներ, ամէն ժողովուրդներու մէջը։

Ամերիկուհի մը,—չա՛տ սիրուած ընկերաբան հրապարակագրուհի մը միանգամայն,—վերջերս սրամիտ դաղափարը ունեցած է, ընկերային ամէն աստիճաններու վրայ գըտնուող ամերիկացի հարիւր աղջիկներու հարցում մը ուղղելով,—իրենց ի՛նչ տեսակ ամուսին նախընտրելուն մասին,—անոնց կարծիքը առնելու, և իր ստացած պատասխանները դասաւորելով և ձեւակերպելով հրատարակութեան տուած է, ամերիկեան չա՛տ կարեւոր Հանդէսի մը մէջը, ուրկէ թարգմանելով Մասիսի ընթերցողներուն կը ներկայացնեմ դանոնք։

Մա՛նաւանդ մեզի համար, գերազանցապէս չահեկան են ադ պատասխանները, որովհետեւ անոնց մէջը կ'արտայոլայ ամերիկացի աղջիկներու մեծամասնութեան մը նըկարագիրը և իտէալը՝ ամուսինի ընտրութեան մասին,—յաճախ չա՛տ գործնական և առողջ տես ակէտներու վրայ հիմնուած իտէալներ, ուրկէ կրնան իրենց բաժին մը հանել մեր աղջիկները։

Յօդուածագիր ամերիկուհին կը սկսի.—Ինձի չահեկան թուեցաւ ուսումնասիրել ամերիկացի աղջիկներու մէջին թիւի մը միտքը՝ տեսնելու համար թէ՝ ի՛նչ տեսակ մարդու մը հետ է որ կ'ուզեն ամուսնանալ ամոնք։ Ասոր համար հետեւեալ երկու որոշ հարցումները ուղղեցի հարիւր աղջիկներու.—«Ի՞նչ տեսակ մարդու մը հետը կ'ուզէք ամուսնանալ»։—«Ի՞նչ տեսակ յատկութիւններ լաւագոյն կը նկատէք՝ ամուսինի մը վրայ»։

Պատասխանները գերազանցապէս չահեկան էին, և քանի մը տեսակէտներով, զարմացուցիչ։

Վայելուչ մարդ չուզուիր

Ամէնէն աւելի զարմացուցիչ բաներէն մէկն է սա յայտնութիւնը թէ, աղջիկներէ չատեր՝ միջին հաչիւով մը, կարեւորութիւն չէն ընծայեր մարդու մը դիրքին, ինչպէս հակառակը կ'ենթադրուի։ Հարիւր աղջիկներէն վեցը միայն նախընտրութիւն մը ցոյց կուտան երիկ մարդուն աղնորութեան, մինչդեռ քսանը լինը, անկեղծօրէն կը յայտնեն իրենց անտարբերութիւնը՝ իրենց երկրին վայելչագեղութեան նկատմամբ։

Օրինակի համար, աղջիկ մը կը գրէ.—Հինգ փարա չեմ տար դրամին և գեղեցկութեան։ Զգայուն մէկը կ'ուզեմ ես, որ չարաչար սիրէ զիս, և երբեք չթողու իր դուլէճի օրերուն կիրքը։ Կ'ուզեմ ուսումնական մէկը, իմացական հսկայ մը։ Բայց չեմ ուզեր որ իր ուղեղը սիրտէն մեծ ըլլայ, որովհետեւ ան պէտք է խենթենայ իր կնոջը վրայ։

Հոգս չեմ ըներ իր երեւոյթը

Հոգս չեմ ըներ,—կ'ըսէ ուրիշ աղջիկ մը,—իր երեւոյթը։ Չեմ մոռնար թէ ապագայ ամուսինս դեղադէմ պիտի ըլլայ թէ ոչ։ Բայց կ'ուզեմ որ ան առնավայել ըլլայ։ Ճղճիմ տեսականագէտ մը պէտք չէ ըլլայ ան, այլ գործնական, աչք-բաց մէկը, որ կարենայ աշխարհիս մէջը բան մը ընել։ Անձնապաստան կ'ուզեմ որ ըլլայ, բայց ոչ անձնասէր. կորովի, բայց ոչ յամառ կամք ունեցող. բնաւորութիւնով՝ չափաւոր և լայնամիտ։

Անմիտ երիկ չեմ ուզեր

Կ'ուզեմ որ ամուսինս դգուչաւոր ըլլայ իր արտաքին երեւոյթին մասին, կ'ըսէ աղջիկ մը։ Բայց անմիտ երիկ մը չեմ ուզեր։ Կ'ուզեմ որ ամուսինս լայնամիտ ըլլայ, խընդիրի մը երկու կողմերը նկատի առնելու կարող, բայց իր անձնական հայեացքին վրայ հաստատ, պրակտիկութիւնը, գեղարուեստը և

երաժշտութիւնը ճաշակելու չափ զարգացած, և սրտի ու բացութեայ կեանքի խենթ։ Պէտք է խոր յարգանք ունենայ կնոջ հանդէպ, միշտ փաղաքուշ, մեծասիրտ ըլլայ, և պարտականութեան, անձնական պատիւի և արժանիքի զգացում մը կրէ։ Մարդ մը՝ զոր միշտ յարգես, բայց երբեք չվախնաս անկէ։ Ու ամէն բանէ աւելի, ան պէտք չէ երբեք ծայրայեղութեան դիմէ։ Զափաւորութիւնը, ամէն բանի մէջը, միակ բանն է, զոր պիտի հաստատէի անոր վրայ(*)։

Իմ հաւասարս քանի գեղադաս

Իմ գաղափարականս,—կ'ըսէ ուրիշ աղջիկ մը,— ամուսնի մը մասին, երիկ-մարդ մըն է որ իր կինը իր հաւասարը և ընկերը պէտք է նկատէ։ ան պէտք է ինծի հաւասար ըլլայ, քան թէ ինձմէ դեր ի վեր։ Առանց ինծի հետ վարուելու անա'նկ կերպով մը՝ որ իրը թէ տկար ըլլայի ես, երբ ես յուսահատիմ, ան պէտք է չուսա նշմարէ ադ բանը և օգնութեան հասնի։ Եւ ըմբռնելով թէ, իր ամբողջ գործունէութիւնը տունէն դուրս չի սահմանափակուիր, ձեռքէն եկածը պէտք է ընէ հաստատելու համար ընտանեկան բոյն մը, որ խաղաղութիւն դոյութեան գաղափարը թեւածի։ Ցեղոյ, պէտք է ոդջունէ զիս, իրը գործող մը, իրեն քովը ի վեր, գեղեցկայնելու համար չրջանակը ադ աղոց, և անոնց որոնք հետզհետէ պիտի ապրին ադ բոյնին մէջը։

Հաւասարիմ եւ պաշտպանող

Ինչ որ ամուսնի մը քովը պիտի փնտռէի, համակրելիութիւնն է,—կը դրէ ուրիշ աղջիկ մը։ Ան պէտք է զօրեղ ըլլայ՝ ո՛չ թէ մինակ ֆիզիքապէս, այլ նաեւ բարոյապէս և մտաւորապէս, ու միանդամայն հաւատարիմ և պաշտպանող։ Պէտք է ըլլայ նաև խոհեմ և հեռատես՝ խուսափելու համար սխալանքներէ։ Եթէ ասոնք կատարեալ ըլլան իր վրայ, ալ հոգս չեմ ըներ թէ բարձրահասակ է ան, վայելչադէմ կամ հարուստ։

Ան մարդուն համար որուն հետը կ'ուզեմ ամուսնանալ,—կ'ըսէ ուրիշ աղջիկ մը,— պէտք չէ ըսուի՝ «Աստուած ստեղծեր է զայն, հետեւաբար մարդ է»։ Իմ ամուսինս պէտք է ըլլայ մարդ, բաւին կատարեալ իմաստով, աղնիւ, վեհոգի և ասպետական։ Տարբերութիւն չըներ, իր հասակաւոր, գեղեցիկ և վայելչաձև ըլլալը։ Ամուսինի իմ գաղափարականս է գործի մարդ մը՝ որ գեղեցիկ սկզբնաւորութիւն մը ունեցած է աշխարհի մէջ, և ամուսնական իր ամբողջ կեանքին մէջը անձնուէր սիրողը կը մնայ իր կնոջ։

Առողջութիւն կը փնտռեմ էրկանս քով,—կը դրէ ուրիշ աղջիկ մը,—և ո՛չ թէ աղուորութիւն։ Կ'ուզեմ որ ան ըլլայ սրտոտ՝ բաժնելու համար իմ վիշտերս, և ուրախութիւններս ալ։ Մարդ կ'ուզեմ ես, և ոչ թէ քեթեւսոլիկ մը։

Բոլոր աս պատասխաններէն յայտնի կը տեսնուի թէ, գեղեցիկ այրը չէ՛ գաղափարականը՝ ամերիկացի աղջիկներու միջին թիւի մը, ինչպէս ընդհանրապէս կ'ենթադրուի։

Միայն երեք աղջիկ հարուստ ամուսին կ'ուզեն

Պատասխաններուն մէջը ուրիշ զարմացուցիչ բան մըն է սա պարագան թէ, հարստութիւնը մեծ ըղձանքը չէ՛ աղջիկներուն, ինչպէս կրնայ կարծուիլ։ Միայն երեք աղջիկներ են՝ որ հարուստ ամուսին կ'ուզեն։ Իսկ տասնըվեց հոգի ուղղակի կ'ըսեն թէ հարստութեան աչք չունին, մինչդեռ մնացած ութսունըմէկ աղջիկները՝ բնաւ չեն յիշեր զայն։

***

Ուրեմն ի՞նչ բան կը փնտռեն աս աղջիկները՝ ամուսնի մը քովը։—Գլխաւորաբար, մարդուն առնականութիւնն է՝ գաղափարականը աղջիկներուն։ Ասիկա տիրող ցօթ մըն է բոլոր պատասխաններուն մէջը։ Ահա՛ ի՞նչպէս կը բացատրէ ադ բանը, աղջիկ մը։—

Նախ, մարդ մը պէտք է քաջողջ ու զօրեղ ըլլայ, աշխատութեան տոկալու համար։ Եւ յետոյ, անսահման փափաք և սէր պէտք է ունենայ գործի։ Ծոյլ մարդ մը՝ անյարմար է ստանձնելու հայրութեան և ամուսնութեան պատասխանատուութիւնները։ Երկրորդ, կ'ուզեմ որ այր մը յարգէ իր կինը և

(*) Շատ տկարակազմ ըլլալու է աս աղջիկը։—Ծ. ՍԴ.

պաշտպանէ կեանքի ամէն անհաճոյ և դժուարատար պատահարներուն դէմ։ Աշխարհի վրայ աւելի անուշ բան չիկայ, քան երիկ-մարդու մը պաշտպանութեան հոգը՝ հանդէպ իր կնոջ։ Երրորդ՝ ընտանիքի և զաւակներու սէր։ Ո՛չ մէկ մարդ պէտք է ամուսնանայ, եթէ չպիտի սիրէ իր ընտանիքը և զաւակները։ Չորրորդ՝ բարութիւն և համբերութիւն։ Ներողամիտ ոգի մը՝ որ համբերէ ամէն բանի և շատ մը ներէ։ Հինգերորդ՝ լայն սիրտ մը և ամենատես դատողութիւն։ Եւ ամէն բանէ վեր, մարդ մը պէ՛տք է մա՛րդ ըլլայ, բառին ամենակատարեալ իմաստով։

Վարող մարդ

Կ'ուզեմ ամուսին մը,—կ'ըսէ աղջիկ մը՝ ալ,—որ կարող ըլլայ դիս կառավարելու, մէկը՝ որուն կամքը և իմացականութիւնը իմինէս գերադաս ըլլան, անանկ որ ինծի ըսէ. —«Սա՛նկ ըրէ». և ես հաճոյքով հնազանդիմ իր հրամանին։

Ուրիշ աղջիկ մը չա՛տ խստապահանջ ու գաղափարապաշտ է։

Կրնամ կարծել թէ,—կ'ըսէ ան, Բրիղանթէմին սիրտը կոտրտելու չափ նաղելիօրէն,—զուարթախոհութեան հաղուադիւտ, չքնաղ ու սիրահար դգացումի մը գոյութիւնը, մարդու մը քովը՝ կրնայ ներել տալ՝ անոր ինծի նեց ... ամուսնացած ըլլալը ... (Օհ՜ ... Գործ ունի աս աղջկան դլուխը եկլող մարդը։) Բայց բաւական յոռետես եմ ես, չհաւատալու համար թէ՝ ինծի համար մէկ մարդ մը կրնայ գոյութիւն ունենալ։ Անոր հանդիպելու յոյս չունիմ երբեք, կամ դայն գտնելէ, աղէկ մը սիրելէ եաքն ալ, բա՛ն մը կրնայ վրայ գալ, հեռու պահելու համար դիս՝ ամուսնանալէ անոր հետը, բայց նորէն, ան միակ մարդն է որուն հետը կրնամ ամուսնանալ։ Ան պէտք չէ որ դոլէճի ընթացաւարտ մը ըլլայ, ո՛չ ալ միչտ յաջող մէկը։ Բայց պէտք է ինձմէ բարձր և հզօր ըլլայ, և պէտք է ունենայ,—և ասիկա՝ է ամէնէն հաղուադիւտ բանը,—անսահման դորով մը։

Աղջիկի երեւակայութիւն եւ իրականութիւն

Աշխարհի մէջը մէկ տե՛ղ մը կայ, ուր կը գտնուի իմ գաղափարական ամուսինս,—կ'ըսէ խորամանկ աղջիկ մը։ Աղջիկի երեւակայութիւնս դծած է դայն, իբր պերճ, վայելչագեղ, ասպետական մէկը, որ անհարթ ճամբաները պիտի հարթէ և կեանքը երանաւէտ երջանկութիւն մը պիտի ընէ։ Բայց սիրտս չատ խորերը, կայ ուրիշ պատկեր մը, ո՛չ թէ լայն-ուս, թուխ-աչուկ Ապոլոն մը, բայց այն տեսակ նկարագիրով և հոգիով մէկը, որուն կեանքը միացած իմինս; ներդաշնակ միութիւն մը պիտի ձեւացնէ։ Որուն ամէ՛ն մէկ մտածումը, գաղափարը, և իր գործունէութեան ամէն մէկ շարժառիթը, իմինս հետը ներդաշնակ պիտի ըլլայ։ Ո՛չ թէ իր ապրելու և խորհելու եղանակը կատարեալ նմանութիւնը պիտի ըլլայ իմինս, —որովհետեւ ագ կերպով ո՛չ մէկը պիտի կրնար երջանիկ ապրիլ,—այլ երկու կեանքերը անանկ մը պիտի յարմարին իրարու, որ, մէկուն տկարութիւնը պիտի հակակշռուի միւսին զօրաւորութիւնովը։

Իմ տէրս՝ ինչպէս ամուսինս

Աղջկան մը համար յիմարութիւն է,—կը դրէ աղջիկ մը՝ ալ,—միտքին մէջը տածել դաղափարը ամուսինի մը, որ դաղափարականներուն ամէնէն անհնարաւորն է, դաղափարականներ, որոնք տեսիլքէն քիչ մը՝ ալ աւելի են։ Սակայն ցցուցէ՛ք ինծի աղջիկ մը՝ որ իր միտքին ո և է մէկ կողմը չունենայ աս տեսակ անիրականալի դաղափարական մը, հոգ չէ՝ թէ դայն կազմած ըլլայ իր միտքին մէջը և դիրի առած, կամ ըլլայ դաղափարական մը՝ բարեմասնութիւններու և առաքինութիւններու խառնուրդ՝ զոր բացարձակապէս անհրաժեշտ կը նկատէ իր կամ ուրիշի մը կէսը ըլլողի մը վրայ։ Ինչ որ ես ամէնէն բաղձալին պիտի նկատէի, ամուսինիս վրայ, ուժն է, որպէս զի անիկա իմ տէրս ըլլայ, ինչպէս ամուսինս։

Ինչ որ վեց աղջիկներ կը փնտռեն ամուսինի մը մասին

Առաջին.—Մէկ պայման մը կը պահանջեմ. ամուսինս պէտք է ինձմէ գերադաս ըլլայ։

Երկրորդ.—Կ'ուզեմ մէկը՝ որ փորձութիւններու դիմադրած ըլլայ, և ինքզինքը հանդիսացուցած «աղնիւ քար»։

Երրորդ.—Կ'ուզեմ մէկը՝ որ կ'ապրի, և կ'արդարացնէ իր ապրած իւրաքանչիւր օրուան արժէքը։

Չորրորդ.—Կ'ուզեմ մէկը որուն վրայ դրնեմ ամէն յոյս, որուն կարենամ վստահիլ, —անա՛նկ մէկը՝ որով հպարտանամ, բարեկամներուս ներկայացնելով։

Հինգերորդ—Կ'ուզեմ որ ամուսինս ըլլայ մարդ մը՝ որ կարենայ ուրիշ մարդոց հետը չափուիլ, և անոնցմէ շատին քովը՝ բարձր մնայ։

Վեցերորդ.—(Ու ո՛րչափ ինքնասիրող, առողջ ու իմաստալից կերպով բարձր է մտածումը աս վեցերորդ աղջկան, հայ աղջիկ մը բերանաբաց ձգելու չափ). Կ'ուզեմ մէկը՝ որուն զաւակները յաջորդ սերունդներուն ներկայացնելու չամչնամ։

Տասը յատկութիւններ՝ զորս աղջիկները մարդու մը քովը ա՛նչափ կը փնտռեն.

Հարիւր աղջիկներու պատասխաններուն մէջը՝ ամէնէն աւելի վնտռուած տասը յատկութիւնները կրնան դասաւորուիլ հետեւեալ կերպով.—

42 աղջիկներ՝ իրենց երկանը քովը կը փնտռեն՝ կորով և նկարագիր։

25 աղջիկներ՝ գործի կարողութիւն։

17 աղջիկներ՝ յարգանք՝ հանդէպ կնոջ։

17 աղջիկներ՝ սէր։

17 աղջիկներ՝ պարկեշտութիւն։

16 աղջիկներ՝ լայնամտութիւն։

15 աղջիկներ՝ զուարթամտութիւն։

14 աղջիկներ՝ ընտանիքի և զաւակի սէր։

13 Աղջիկներ՝ համակրանք։

Իսկ երեք էական բաներ,—գեղեցկութիւն, հարստութիւն և վայելուչ հագուստ, կապուստ,—որոնք կը կարծուի թէ շատ կը փնտռուին աղջիկներու կողմէ՝ մարդոց վրայ, պատասխաններուն մէջը յիշատակուած են հետեւեալ դասաւորութիւնով.—

6 աղջիկներ՝ Կ'ուզեն գեղեցկութիւն։

3 աղջիկներ՝ հարստութիւն։

9 աղջիկներ՝ հագուստ՝ կապուստ։

Մինչդեռ քառասունը հինգ աղջիկներ անկեղծօրէն կը խոստովանին իրենց կատարեալ անտարբերութիւնը՝ հանդէպ աս երեք յատկութիւններէն ո՛ և է մէկին։

***

Ահաւասիկ ամերիկացի աղջիկներու մեծամասնութեան մը գաղափարականները՝ իրենց կէսը ըլլալիք մարդուն նկատմամբ։

Հարիւր աղջիկներու պատասխաններուն հատուածական աս պատկերը՝ կրնայ ամբողջական հայելիացումը նկատուիլ՝ ամերիկացի աղջիկներու նկարագիրին ու գաղափարականին, ամուսինի ընտրութեան չա՛տ փափուկ գործին նկատմամբ,—որովհետև ադ պատասխանները չեն բղխիր ընկերային մէ՛կ դասակարգի մը պատկանող աղջիկներէ, այլ պատասխանները և մտածումներն են ամէնէն չքաւոր աղջիկէն մինչև միլիոնատի մը աղջկան։

Ասոր քովը, կ'արժէր գիտնալ թէ հայ աղջիկը,—իր աստիճանական ու այլազան երանդներու ամբողջութիւնովը,—ո՛րչափ մօտիկ է միտքովը աս գաղափարներուն, կամ ատանկ մտածումներ մը իր միտքին մէջը օրրելու չափ մեծցա՞ծ է, իր մանկունակ աղայութենէն, թէ ոչ՝ ամուսնութիւնը կ'ըմբռնէ դեռ մէկի տեղ երկու հոգի ըլլալու միամիտ դուարճութիւն մը։

ՍԴԷԼԼԱ

ՑԱՅԳԱՓՈՂՔ ՀԱՌԱՋՈՂ ՀՈԳԻՈՅՆ

Մօայուս նեպէր օրհաս, Լեւո՛ն. այդ ժամ է մեկնելոյ
Եւ ունել բաս արժանեաց ըզնանապարհն յաւերժական։
Ո՛ր վինակ պանցի բեզ. յորդորեին յուսալ յերկինս
Պարգեւ ընծայեալք յառաւաքաբաշխ բեզ յԱստուծոյն։
Այլ փականքրն զերագոյնք, ծանրակրնիր պաշտօնքրն մեծ
Ցայնքա՛ն ամս վարեալ ի բեն—խորհեա՛ց ի սոյնս հեծեծագին։
Զի որ յոգգաց անդ միջի բազմեալ յաթոռ գերագան.
Վա՛յ եղկելոյն, խորագո՛յնս ըզվրեժ յուծցէ զիւր յանցանաց։
Ցարհաւիրս այսոսիկ, պատկեր բաղցրիկ ինձ յանդիման
Երեւեալ, եւ բաղձրագոյն ձայն բարբառոյ ինձէ յոգիս.
Զի՞ բեզ այսքան ահ եւ դողումն. ի՞մ զանցելոյ ժամանակին
Ցեղյեղեալ շարս ի մրտի, յուզիս սրտիս ծանրաթախիծ։
Անա Քրիստոս բազմագութ, լե՛ր աներկմիտ, զի խոնարհիդ՝
Որ հայցես ըզթողութիւն, ըզբնաւ յանցանսդ բաւեսցէ։

Թարգմ. ՏԻԼԻԿԹԱՆԹ

ՎՈՍՓՈՐԵԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՓԻՐԷՃ-ՊՈՒՐՆՈՒ, 18 Օգոստոս

Երկուշաբթի

Չի մեղադրեցիք զիս անչուշտ, առջի յարթնուն անհաղորդ դանուելուս համար Մասիսին հետ։ Այն անձերեւալից ու վոթորկալից օրին, ուր դիւղերը ողողուեցան և Վոսփորի ջուրերը դեղնեցան, նամակ կամ յոդուած գրելու վրայ մտածելը քիչ մը ծայրայեղ դըրասիրութիւն պիտի ըլլար,—առաքինութիւն մը ուսկից զուրկ է դժբաղդաբար ձեր պատահական աշխատակիցը։ Օրերով, դիշերներով, փակուած մնացի խուցիս մէջ, պատուհանէս ատեն ատեն տխուր նայուածք մը սեւեռելով փոքրիկ պարտէզիս վրայ ուր՝ մայիսէն ի վեր այնքա՛ն խնամով յարդարած ածուներս, զուրգուրանքով հասցուցած ծաղիկներս, խանդարուեցան, տարտղնեցան, հեղեղէն քըշուելով։ Եւ հիմայ որ, ընութեան այդ բուռն քմահաճոյքը անցած, դարնան վերազարթնում մը ու լուսաշող արև մը կը ժըպտին մեզի, հոս՝ քաղքին մէջ ու հոս՝ գիւղին մէջ, հաւասար զուարթութեամբ, փըճացած կը գտնեմ երեք ամիսներու աշխատանքս. չուրջս կը դիտեմ, ու ցեխի կոյտ մը միայն կը գտնեմ իմ սիրուն, զարդարուն պարտէզիս տեղը։

Կեանքն ալ ասանկ անակնկալներով լեցուն չէ՞ միթէ։ Որչա՛փ երիտասարդներ տեսեր ենք ու կը տեսնենք, սիրային յարաբերութիւն մը մշակող, վիպական, բանաստեղծական, մաքուր խէալներով, երջանկութեան երազներով. ու փոթորիկ մըն է կը փրթի յանկարծ, աղջիկը իր սիրաը ուրիշին կը նուիրէ, գրեթէ անդիտակից հակումով մը որուն դէմ չի կրնար սակայն մաքառիլ կամ ուրիշ մը կը յափշտակէ այդ սիրաը իրմէ, իւրացումով մը որուն համար բաւական եղած են արագ հանդիպում մը, նայուածքի մը ձգողականութիւնը, դիւթող քանի մը խօսք։ Անդին, միւսը, որ այնքա՛ն սիրտ հասցուցած, անոյշ-լեզու թափած, զոհողութիւններ ըրած էր, ինքզինքը դամուած կը զգայ՝ կեցած տեղը. ա՛լ առաջ չի կրնար երթալ ու ետ դառնալը տխուր է. կեանքը կը քայքայուի, երջանկութիւնը կը խորտակուի։

Սմուտնութեան մէջ, դորձի կեանքին մէջ, նոյն բանն է միշտ։ Տիպար ամուսին ըլլալը, կին կամ այր, հաշուագէտ, դորձունեայ մարդ ըլլալը՝ ի՞նչ բանի կը ծառայեն՝ ճակատագրային ձախողուածին առջև։

Այսօր Աստուածածնի երկուշաբթին է, ամրան է՛ն սիրուած տօներէն մէկը։ Երէկ, խաղողի օրհնութիւն կատարուեցաւ եկեղեցիներուն մէջ, աւանդական հանդէսը որ երկրագործին ու այգեպանին է. հիմա, զբօսական պատոյտներ ամէն կողմ, ամէն ճաշակներու համաձայն։ Վոսփորի եզերքները լեցուած են ահագին բազմութեամբ. ամէն մէկ շոգենաւ հարիւրաւոր ընտանիքներ կը բերէ. մեծագոյն մասը դէպ ի Ջուրերը կ'երթան, «կընիկ-ճղերով, տղայ—մարդերով» ինչպէս պիտի ըսէր Գեղամ, գաւառացի հարազատ դըրագէտը։ Անոնք, սակառներ, բարձեր, մինչեւ իսկ սեղանի սպասներ ունին հետերնին իրենց չատութեանը համեմատութեամբ. կանուխէն կ'երթան կը տեղաւորուին հովատուն ծառերուն տակ, վազուկ ջուրին մօտ, եթէ գաւառացի են՝ ծննդավայրի դաշտային տօները յիշելով, ու եթէ Պոլսեցի՝ պէսպիսութիւն մը ընծայելու համար իրենց քաղքենի սովորոյթներուն։ Կը ճաշեն, կը զբօսնուն, կը մրափեն, բացօթեայ կեանքի մը ամբողջ վայելքը ուզելով ըմբոշխնել այդ միակ օրուան մէջ, աւդամ մըն ալ Խաչին դալու համար՝ ինչպէս եկած էին Վարդավառին։

Ժողովրդական ընտանիքներուն համար, որոնք նախամեծարութիւնը առօրեայ օդափոխութեան տալու հարկին մէջ կը գտնուին, այս երեք Տաղաւարները ամրան է՛ն բաղձալի արձակուրդներն են զոյս կուչտ ու կուռ կը վայելեն։ Ու ճիշդ ատոր համար կարծես, մեր Վերին Վոսփորեան ջոջերն ու մանաւանդ ջոջիկները,—այս բառը մինչեւ հիմայ ստեղծած պիտի ըլլար Պարոնեան՝ եթէ ապրէր ու գրէր,—պղտիկութեան պէս բան մը կը սե-

պեն իրենց համար՝ իրենք ալ նոյն զբօսավայրերը դանուիլ միեւնոյն ժամուն. աղնուապետականութիւնը, որ այլեւս անունով միայն գոյութիւն ունի մեր մէջ ու հարստութեամբ կը յատկանիշուի, խոյս կուտայ այդ հաղորդակցութենէն կամ չփումէն, թէեւ չա՛տ մաքուր ըլլայ անիկայ։ Եւ ինչպէս՝ որ, ձմեռը, Բերայի մէջ, Սիւքը կամ Թատրոնը, իրենց մադիճեռները կը կազմակերպէն գիւղերու հանդիսականներուն համար, գիշերային ներկայացումները ու սուլառէ տիբլօմադիք յորջորջուած երեկոյթները Բերացիներուն վերապահելով, Ջուրերն ալ իրենց «առաւօտ»ները ու «յետ—միջօրէ»ները ունին, կիրակի և տօն օրեր։ Առաջինին այցելուները կամ յաճախորդները ընդհանրապէս կը հագնին ձերմակ fouդիւմ, պուիֆով կուդան, հաղիւ շրթունքնին կը դպցնեն իրենց մատուակուած սառնորակ ջուրի բաժակին, քիչ կը խօսին և ցած ձայնով՝ առջի գիշերուան պլըֆին կամ գօնսոլատիօնին վրայ, ու կը մեկնին համաչափ քայլերով, իրարու ետեւէ, միեւնոյն զսպանակէն մղուածի պէս։

Վերջինները, միջակ դասակարգը, որ կը հանի քիչ ետքը, ծածկութաւոր գիւղական կառքերով, հոծ՝ խառնիխուռն, ուրախ, զուարթ, խօսելով, խնդալով, բարքերու և տարաղներու աննկարագրելի ցուցադրութիւն մըն է զոր կը պարզէ. իր ագեղ կողմերը ունենալով մէկտեղ, բուն իսկ ժողովրդական տարրն է անիկա. երիտասարդները իրենց ձեռքով կ'երթան լեցնել ջուրի շիշերը և մայրերը՝ ծառի մը անկիւնը կծկուած՝ կաթ կուտան իրենց գրկի զաւկին. սեղանները կը փուռին և օդը որքան զովանայ իրիկուան կողմ՝ գլուխները այնքան կը տաքնան. նշանուածներ իրենց անունը կը փորագրեն ծառի բուներուն վրայ, մինչ արեւելեան նսեմագածութիւնը իր հեշտօրոր եղանակներով կը զգլխէ զանոնք։

———

Երբ այս կարճ ուրուանկարս հանի Մասիսին, բոլոր այդ զուարճացողները իրենց տունները դարձած պիտի ըլլան, այրերը առուն կանուխ վազելով իրենց գործին ու կիները՝ ընտանեկան աշխատանքներու տակ բեռնաւորուած։ Աստուածածնայ տօնէն, Ջուրերու այցէն յիշատակ մը միայն մնացած ալիտի ըլլայ իրենց, անոյշ տպաւորութիւն մը զոր չարաչար աշխատանքին յաջորդող հանգիստը միայն կրնայ թողուլ։

ՄԵՆԱՍԻՐ

ԵԹՊԵՆԶԱՐԱՆ

Շ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻՆ

Ո՛չ կրղզեակ մ'է խորհրդաւոր, կորսբւած
Ծովերու ծոյլ, հեղուկ գրկին մէջ անհուն,
Ոչ ալ բուրգ մը կամ եդեմ մ'որ յեղակարծ
Ըզմայլեցնեն կապոյտ այրերն իմ հոգւոյն...։
Շրթեղ էջ մ'այ չէ՛ բազմերանգ բընութեան.
Ո՛չ հուր մատեան կամ անկոխ խորհ մը լրֆուն...
Ուր թափառին, սուզին, ցընդի՛ն յաւիտեան
Մրցածումիս փոսուռանները անընկուն...։
Օ՜ ըղձանոյշ–մուսան՝ կին կամ հրբեշտակ,
Հոգեշաղկապ համադրութեանց անընման՝
Հրաշակերտ մանրանրկարն անպարփակ,
Անբրջանցիկ, Սիրոյ բիւրեղ Ծաղկաման։
... Ու խրուվուն պաշտումովը խոնջ մրտիկ,
Ցափրշտակուած այդ հանճանչոտ Ամբողջեն՝
Ներբընչումին կրզգամ ես հուրքն անմեկին,
—Երկի՛նք՝ ուրկէ բրբռուն լոյսեր յո՛ռդ կ'իջնեն։

Մ. ՈՒՂՈՒԼԵԱՆ

ԿԻՐԱՍՈՆԻ մէջ Մասիսի գործակալութիւնը աղնուաբար սանձնած ըլլալով Թովմաս էֆ. Դարագաշեան, կը խնդրենք թերթիս հետ հին կամ նոր առկախ հաշիւ ունեցողներէն որ հաճին յիշեալին միջոցաւ կարգադրել։

Արտօնատէր Կ. Ս. ԻԹԹԻՃԵԱՆ

Տպագրութիւն ԱՐԵՒԵԼՔ Օրագրի

ՎԻԵՆՆԱԿԱՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ Ի ԲԱՆԿԱԼԹԻ

47ՐԴ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Վարժարանս հաստատուած է 1857ին. նպատակն է աշակերտաց տալ կրօնական, բարոյական եւ գիտնական կրթութիւն մը։ Վարժարանի վարչութիւնը՝ Վիեննայի Մխիթարեանց ձեռքն է։ Ուսուցչական մարմինը (corps enseignant) *որ կը բաղկանայ Միաբանիներէ եւ վկայեալ արտաքին ուսուցիչներէ, պիտի կազմեն այս տարի 24 հոգի։ Ուսմանց ծրագիրն է* արդի երկրորդական դպրոցներու (école secondaire moderne) *յատուկ յառաջադիրը, որ կը համապատասխանէ գերմանական* rեալական դպրոցին (Realschule) *յառաջադրին. բայց ըստ կարի յարմարցուած է այս ծրագիրը միջավայրի պիտոյից։ Վարժարանիս կատարեալ ընթացքն աւարտող աշակերտները կրնան չատ դիւրութեամբ եւ առանց քննութեան Եւրոպայի ո եւ է բարձրագոյն վարժարանն յաճախել՝ ուսմունքը շարունակելու համար (ինչպէս ունինք աշակերտներ ի Վիեննա, Զուիցերիա եւն.) եւ կամ կրնան վաճառականութեան ձեռնամուխ բլլալ։ Աւանդուած լեզուներն են՝ Հայ. Տճկ. Գաղղ. Գերմ. եւ Անգլ. (վերջին 2 տարիները)։ Գաղղիերէն լեզուն գործնականապէս սորվելու համար՝ աշակերտները պարտաւորեալ են միշտ նոյն լեզուն խօսելու, եւ իրենց վրայ պիտի հսկեն գաղղիացի Մարիսդներ, զորոնք յատկապէս բերել տուաւ վարչութիւնն Բարիզէն։ Այս տարի 5 պիտի ըլլայ ասոնց թիւը։ Ամէն ամիս ծնողաց կը ղրկուի համեմատական ամսացուցակ մը, որուն մէջ մանրամասն կը նշանակուի աշակերտին բարոյական եւ ուսուցչական վիճակը, իւրաքանչիւր դասի մէջ առած նիշերը եւն.։ Վարժարանս կը գտնուի ընդարձակ ծառայից պարտէզի մը մէջ. ունի իր յատուկ բժիշկն ու դեղարանը։ 1903 1904 դպրոցական տարին պիտի սկսի Սեպտեմբեր 1/14 Բ. օրը։ Դպրոցամուտի քննութիւնները պիտի կատարուին Օգոս. ամսոյն 29ին եւ 30ին, իսկ դասերը կը սկսին կանոնաւոր կերպով երկուշ. օրը Սեպտ. 2ին։ Հրատարակուած է վարժարանիս 5րդ տեղեկագիրը։ Վարժարանիս նկատմամբ ընդարձակագոյն տեղեկութիւններ ուզողը, թող դիմէ վարժարանի վարչութեան։*

Թոշակ տարեկան ամենայն ծախիւ
» գիշերօթիկներու համար 30 օսմ. ոսկի
» տարեկան ամենայն ծախիւ
ցերեկօթիկներու համար 20 օսմ. ոսկի
» տարեկան ամենայն ծախիւ
արտաքինիներու համար 10 օսմ ոսկի

Վարիչ
Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ Վ. ՄԻՆԷՎԻՇԵԱՆ
Կ. Պոլիս, Բանկալթի
P. GABRIELE Dr. MNEVICHIAN
Constantinople, Pancaldi

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ԳԱՏՐԳԻՒՂ

Գատրգիւղի Մխիթարեան վարժարանը պիտի բացուի Սեպտ. 2ին (ըստ Ն. Տ.)։

Դպրոցին դիրքը հիանալի է, ծովահայեաց, օդաւէտ. դասարանները լուսաւոր են եւ ընդարձակ ըստ բաւականի։ Խստիւ կը հսկուի տղայոց բարոյականի, կրթութեան ու առողջութեան վրայ։ Կ'ուսուցուին Հայերէն, Թուրքերէն, Ֆռանսերէն, Գերմաներէն, Անգլիերէն ու Իտալերէն լեզուները, իմաստասիրութիւն, բնաբանութիւն (Physique), *բնալուծութիւն* (Chimie), *Հաշուակալութիւն* (Comptabilité), *Երկրաչափութիւն, Գրահաշիւ, Թուաբանութիւն, Բնական Պատմութիւն, Աշխարհագրութիւն, Պատմութիւն, Մատենագրութիւն, եւայլն. Գծագրութիւն, Գեղագրութիւն, Մարմնամարզութիւն, Զայնական եւ Գործնական երաժշտութիւն։*

Վարժարանին աշակերտներէն անոնք որ քաջ ու ընտիր կը հանդիսանան ուսմանց ու բարի վարքի մէջ, կ'անցնին յետոյ Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը, եւ եթէ հոն ալ քաջ հանդիսանալով ուսմանց ու բարի վարքի մէջ՝ արժանաւոր դատուին, կրնան յաճախել քաղաքին Ակադեմիան ու բարձրագոյն վարժարանները եւ կամ կը ղրկուին Իտալիոյ եւ ուրիշ երկիրներու համալսարանները։

Վարժարանին տարեթոշակն է 25 օսմ. ոսկի. կարօտ ընտանիքներու համար միայն, զիջողութիւն ընելով, 15 օսման. ոսկի. անկէ նուազ թոշակով աշակերտներ չեն ընդունուիր։

Աւելի մանրամասնութեանց փափաքողք կրնան դիմել ուղղակի Մօտայի (Գատրգիւղ) Մխիթարեան վարժարանի Տեսչութեան։

Հ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՐՈՍ

ԾԱՆՕԹ.— Զրիներուն թիւը արդէն իսկ լեցած ըլլալով, այս տարի այլ եւս ձրի աշակերտ չպիտի ընդունուի բնաւ։ Վարժարանին շէնքն ալ նորոգուած եւ աւելի ընդարձակուած է այս տարի։

ԲՐՈՖ. Յ. Յ. ՄԱՆԻՍԱՃԵԱՆ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

59 ՊԱՏԿԵՐ ԵՒ 12 ՔԱՐՏԷՍ

Անթօլիա Գօլէճի Բնական Գիտութեանց ուսուցիչ Բրոֆ. Յ. Յ. Մանիսաճեանի աշխատասիրած այս ընդարձակ դասագիրքը Աշխարհագրութեան ճիւղին ամենէն ճոխ եւ գեղեցիկ գործ մ'է որ պատրաստուած է մեր վարժարանաց միջին եւ բարձրագոյն դասարաններու գործածութեան համար։ 200ի մօտ մեծագիր երեսներէ բաղկացեալ սոյն դասագիրքը կը պարունակէ 59 մեծ ու փոքր պատկերներ եւ 12 քարտէսներ որք մասնաւորապէս պատրաստուած են ըստ վերջին աշխարհագրական փոփոխութեանց։

Մասնաւոր խնամք եւ ընդարձակութիւն տրուած է Թուրքիոյ աշխարհագրութեան, ինչ որ այս հրատարակութեան ամենէն գերազանց մասերէն մէկն է։ Ոչ նուազ կարեւոր են նաեւ գործին վերջն աւելցուած չատ մը վիճակագրական եւ այլ ցուցակներ, որ անհնաժեշտ են մասնաւորապէս լրագիր կարդացողներու համար։

Կեդրոնատեղի՝ Ց. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ վաճառատունը

Թիւ 27, Ֆինճանճըար եօղուշու, Կ. Պոլիս

Եւ հեղինակին քով ի Մարզուան

Ընտիր եւ զօրաւոր լաթակազմ Գին 14 դրշ.

ԱՓՕՍԹՕԼԻՔ ԻՆՍԹԻԹԻՒԹ Ի ԳՈՆԵԱ

(ՃԷՆԱՆԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ)

Վարժարանս կ'աւանդէ՝ Թուրքիոյ մէջ գտնուող Ամերիկեան միւս գոլէճներուն յար եւ նման ծրագրով մը՝ Հայ. Օսմ. Անգլ., Ֆրանս., եւ Ցուն. (Ցունաց համար) լեզուներ, նաեւ բնական, բնապատմական, ուսողական, փիլիսոփայական եւն. գիտութիւններ. իսկ իբրեւ արուեստ կ'ուսուցանէ կահագործութիւն, լուսանկարչութիւն եւ ջուխտակարութիւն։ Բաց աստի յառաջիկայ տարեշրջանէն սկսեալ պիտի հաստատէ 3 տարուան ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ մը ուր մասնաւոր խնամքով պիտի դասախօսուին գործնականապէս առեւտրական աշխարհ., թուաբ., տոմարակալութ. օրէնսգիտութիւն, վաճառականական եւ սեղանաւորական գործողութիւններ, պաշտօնական եւ ոչ–պաշտօնական ամէն տեսակ գրութիւններ՝ Հայ., Օսմ., եւ ֆրանսերէն լեզուներով եւն. եւն. եւ սոյն ճիւղին աշակերտները ստիպեալ չպիտի ըլլան գոլէճական միւս դասերուն հետեւելու։ Տարակոյս չիկայ թէ այս նորութիւնը որ կը պակսէր մեր մէջ՝ մեծ օգուտներ պիտի ընծայէ հասարակութեան։ Գիշերօթիկներու դպրոցական տարեթուականն է միայն 10 օսմ. ոսկի. Նոր տարեշրջանը պիտի սկսի սեպտ. 11/24ին։ Աւելի մանրամասն տեղեկութեանց համար դիմել առ Տնօրէնն Վեր. Տքդ. Ա. Ց. Հայկազեան ի Գոնեա։ 5—6

Կ. Յ. ՏԷՊՕՄԷՆՃԵԱՆ

ՅԱՆՁՆԱԿԱՏԱՐ

ՍԱՄՍՈՆ

Կը ստանձնէ վաճառականական պիտոյից, տպագրական գործերու պատրաստութեան հոգը։

ԳԻՆ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ

Մաքուր եւ արագ գործակատարութիւն։

Արժէք կանխիկ. 5%ի զեղչ։

Ծանօթ վաճառականաց, ապառիկ։

Առաջին փորձը կը վստահեցնէ ձեզ ամէն մասամբ։

Մանրամասնութեանց համար դիմել

Կ. Ց. ՏԷՊՕՄԵՆՃԵԱՆ

ՍԱՄՍՈՆ

ՀԱՃԻ ՍԱՐԻՄ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՇԱՔԱՐԱԳՈՐԾ ԲԵՐԱՅԻ

Սոյն հանրածանօթ չաքարավաճառը՝ Բերայի չիտակ ճամբան, թիւ 54, իր խանութը ընդարձակած ու ճոխացուցած է, թէ՛ իբրեւ բաքիսրդի եւ թէ՛ իբրեւ չաքարավաճառ, աւելի գոհ ձգելու համար իր բազմաթիւ յաճախորդները։ Ամրան եղանակին մէջ, համեղ պաղպաղակներու պէսպիսութիւն մը կայ ցորեկ եւ գիշեր։

ՀԱՃԻ ՍԱՐԻՄ Օսմ. չաքարագործը ճոխ մթերք մը ունի հարսանեկան չաքարեղէններու, ընտի՛ր տեսակէ, ու մասնաւորապէս յանձն կ'առնէ հարսանեկան հանդէսներու առթիւ ո՛չ միայն անոնց հայթայթումը՝ այլ նաեւ մատուցումը եւ սպասարկութիւնը տուներու մէջ։

Միակ մասնաճիւղ, Ղալաթիա. Թօփճիլար ճատտէսի, թ. 101։ 10—30.

Անկարելի է որ ընտանիք մը առանց կարի մեքենայի մնայ, բայց էական կէտն է լաւ մեքենայ մը սունենայ, որովհետեւ լաւ մեքենայ մը անթիւ եւ անհամար ծառայութիւններ կը մատուցանէ, մինչդեռ դէշ տեսակէ մեքենայ մը անվերջ դժդոհութեանց եւ տաղտուկի աղբիւր մըն է։

Բոլոր աշխարհ գիտէ թէ՝

ՍԻՆԿԷՐ

ՀԱՅԹԱՅԹԻՉ ԿԱՅՍ. ՊԱԼԱՏԱՆ

The Singer Manufacturing Gie.

մեքենան լաւագոյնն է. սոյն մեքենան ամենէն աւելի կատարելագործուածը, հաստատունը եւ դիւրագործածելին ըլլալուն՝ բովանդակ աշխարհի մէջ՝ ամէն ոք Սինկէրի մեքենաները կը գնէ։

Ձեռքի, ոտքի ու ոտքի եւ ձեռքի միանգամայն մեքենաներ կը գտնուին։

ՍԻՆԿԷՐԻ մեքենաները կը ծախուին միմիայն Սինկէր Ընկերութեան վաճառատանց մէջ՝

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

ՌՈՐՍ.	1. Մեծ փողոց, Պօն Մառշէի դէմ, թ. 343 եւ 343 կրկին՝ 2. Մեծ փողոց, Կալաթա Սէրայի Լիսէին դէմ.
ԿԱԼԱԹԱ.	1. Սինկէր խան, Թիւնէլին ետեւը. 2. Գարաքէօյ, Թրամվէյին կայարանին դէմ.
ՊՕԼԻՍ	1. Սուլթան Համամ, թ. 2. Սուլթան Պէյազիտ, Թրամվէյի կայարանին դէմ, թ. 13.
ՍԿԻՒՏԱՐ	Զարշը Պոյու, թ. 120.

Դասերը եւ նորոգութիւնք ձրի.

Կատարեալ երաշխաւորութիւն։

Մասնաճիւղեր գաւառաց բոլոր քաղաքներուն մէջ։

Սինկէրի Ընկերութեան կեդրոն վարչատեղին կը գտնուի Բերա, Մեծ փողոց, թ. 343 եւ 343 կրկին, Սարգիս Պէյ Տիւզօղլուի տունը։

ՓԷՆԻՔՍ ՕԹՐԻՇԻԷՆ

ԿԱՅՍ. ԹԱԳ. ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀԵԱԼ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐ. ԸՆԿ.

Հրդեհի եւ կեանքի (Ի Վիէննա)

ՊԱՏՈՒԱԿԱԼ ՆԱԽԱԳԱՀ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Ն. Ա. Բ. ԳՈՒՔՍ ԼՈՒԻ ՏԸ ՊԱՎԻԷՌ

ԼԱ ԷՍԹՐԷՅԵԱ

Ապահովագր. Ընկ. ընդդեմ հրդեհի (Ի ՔԱՐԹԱԺԷՆ)

ԱԼԼԷԱՆՑԱ

Ծովային ապահովագր. Ընկ. (Ի ՃԵՆՈՎԱ)

Սոյն ընկերութեանց Դրամատունն է ի Կ. Պոլիս, Քոռէսի Լիսճէ

Ընդհ. եւ լիազօր ներկայացուցիչ Թուրքիոյ

Գ. ՖԵՐԱՏԵԱՆ

Գրասենեակ, Պոլիս, Հաճօբուլօ խան, Թ. 52—53—54—55—56

ՆՈՐԱԳՈՅՆ

ԵՒ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾԵԱԼ

Փարիզեան գեղեցիկ տպագրութեամբ

հրատարակուած

ՄԵԾ ԲԱՌԱՐԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ԳԱՂԻԵՐԷՆ--ՀԱՅԵՐԷՆ

Գ. ՆԱՐ-ՊԷՅԻ

Գին երկու հատորին միասին դահկ. 120

Վաճառման կեդրոնատեղին է

ԲԻԻԶԱՆԴԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

Ղալաթիա Սեղբոս խան Թիւ 5

5—10

ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՏԱԲԱԶԱՐ

Վարժարանիս նոր տարեշրջանը պիտի սկսի Սեպտ. 9ին. (Ն. Տ.), Զորեքշաբթի։ Դիշերօթիկներու տարեթուականն է 12 օսմ. ոսկի, որուն կէսը պէտք է վճարել Սեպտ.ի սկիզբը. միւս կէսը Յունուարի մէջ։ Դաշնակի դաս առնողները 3, իսկ երգեհոնի դաս առնողները $1\frac{1}{2}$ ոսկի աւելի կը վճարեն։

Կէս տոմսակով Ատաբազար ուղեւորելու եւ ուրիշ դիւրութեանց համար՝ կարեւոր է որ վարժարանին գիշերօթիկ աշակերտուհիները ինչպէս նաեւ յառաջիկայ տարեշրջանին նոյն վարժարանին աշակերտել փափաքող օրիորդները, իրենց անունները ղրկեն՝ եւ կամ անձամբ կամ իրենց պաշտպանին միջոցաւ ներկայանան՝ Մր. Ու. Ու. Փիթի, Թիւ 5, Ամերիկեան Խան Կ. Պոլիս մինչեւ Սեպտ. 4, (Ն. Տ.)։

Վարժարանին յայտագիրը ուղղողներուն ձրի կը ղրկուի։ Ուրիշ տեղեկութեանց համար գրել Տոքթ. Ս. Էֆ. Դավալճեանի, Ատենապետ Խնամակալութեան, Ատաբազար։

ՌՈՊԷՐԴ ՔՈԼԷՋ

Վարժարանիս յառաջիկայ տարեշրջանը պիտի սկսի Սեպտ. 2/15։ Կարգադրութիւններ եղած են նոր դիւրութիւններ տալու վաճառականական ուսմանց համար։ Մնայուն բժիշկ մը՝ աշակերտներու առողջութեան, մարմնամարզներուն ու խաղերուն, ինչպէս նաեւ վարժարանին ընդհանուր առողջապահական վիճակին վրայ կը հսկէ։ Նախորդ տարուը՝ է սկսեալ՝ բացուած է նաեւ փոքր տղոց յատկացեալ նոր շէնքը, ուր կ'ընդունուին մինչեւ տասը տարեկան աշակերտներ։

5—12

ԼԵՒՈՆ Թ. ԹԷՐԶԵԱՆ

ԱՏԱՄՆԱԲՈՑԺ

Վկայեալ Բարիզու բժշկական վարժարանէն

Նախկին chef de clinique Ֆրանսայի Ատամնաբուժական Վարժարանին։ Կ'ընդունի ամէն օր իր բնակարանը՝ Բերա, Մեծ-փողոց Թ. 407 (Նանիի գարեջրատան դէմ)։

5—10